

KOHTAAMINEN MAAHANMUUTTAJATYÖSSÄ

Tietopaketti opiskelijan ohjauksen välineeksi

Erja Huovinen
Jenna Miettinen
Suvi Miettinen

Opinnäytetyö

Ammattikorkeakoulututkinto

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Erja Huovinen, Jenna Miettinen ja Suvi Miettinen	
Työn nimi Kohtaaminen maahanmuuttajatyössä – Tietopaketti opiskelijan ohjauksen välineeksi	
Päiväys	15.3.2011
Sivumäärä/Liitteet	44 + Tietopaketti
Ohjaaja(t) Arja Pesola	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kuopion kaupungin maahanmuuttajayksikkö	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Monikulttuurisuus on nyky-yhteiskunnassa entistä enemmän esillä oleva asia. Maahanmuuttajat tuovat monikulttuurisuuden näkyvästi osaksi jokapäiväistä arkeamme, vaikka maahanmuutto ja etninen moninaisuus ovatkin meillä vielä suhteellisen vähäistä muuhun Eurooppaan verrattuna. Sosiaalialan työkentällä monikulttuurisuuden kohtaaminen on kuitenkin lähes jokapäiväistä.</p> <p>Opinnäytetyön tavoitteena on auttaa näissä kohtaamistilanteissa tarjoamalla tietoa niin kulttuurieroista kuin maahanmuuttajan sopeutumiseen liittyvistä vaiheista. Kun maahanmuuttajatyötä tekevä henkilö tunnistaa asiakkaan tilanteen taustalla vaikuttavia eri tekijöitä, hän ymmärtää paremmin asiakkaan toimintaa ja tarpeita. Tätä kautta välillisenä tavoitteena on, että maahanmuuttaja-asiakkaat kokisivat tulevansa kohdatuiksi tasavertaisesti heidän elämäntilanteensa ymmärtäen ja huomioiden.</p> <p>Opinnäytetyö on toiminnallinen ja se sisältää raportin ja tietopaketin, jonka sisältö perustuu raporttiosan teoriaperustaan sekä toimeksiantajan käytännön työhön. Opinnäytetyön teoriaperusta muodostuu kahdesta teoriasta ja niihin liittyvistä keskeisistä käsitteistä. Nämä teoriat ovat kulttuurisokki ja akkulturaatio. Kaikki maahanmuuttajat käyvät kulttuurisokin läpi jollakin tavalla, joten on luontevaa käyttää sitä yhtenä kantavana teoriana. Maahanmuuttajien kanssa työskennellessä on hyvä tunnistaa kulttuurisokin vaiheet, jotta asiakkaan käyttäytymistä pystyy ymmärtämään. Toisena teoriana on akkulturaatio-teoria, jolla voidaan tarkastella maahanmuuttajan sopeutumista valtakulttuuriin.</p> <p>Opinnäytetyön osana tuotettiin tietopaketti Kuopion maahanmuuttajayksikölle. Toiminnallisessa opinnäytetyössä suunniteltiin ja valmistettiin Kohtaaminen maahanmuuttajatyössä -tietopaketti, joka on tarkoitettu ensisijaisesti yksikköön harjoitteluun tuleville opiskelijoille. Tietopaketin valmistaminen eteni opinnäytetyössä kuvatun tuotteistamisprosessin mukaisesti. Prosessi sisältää seuraavat vaiheet: kehittämistarpeen tunnistaminen, ideavaihe, tuotteen luonnosteluvaihe sekä tuotteen kehittälyvaihe ja viimeistelyvaihe. Tietopaketti sisältää tiivistetysti tietoa kulttuurieroista; kaaviot kiintiöpakolaisen valinnasta, turvapaikan hakemisesta ja perheenjäsenen oleskeluluvan käsitteistä; kulttuurisokista ja akkulturaatiosta, sekä maahanmuuttajayksikön tekemästä työstä ja yhteistyötahoista, kansalaisuuden hakemisesta, kotouttamisohjelmasta ja maahanmuuttajayksikön työtä ohjaavista laeista.</p>	
Avainsanat Maahanmuuttaja, akkulturaatio, kulttuurisokki, tuotteistaminen, sopeutuminen, perhetyö, kulttuurierot	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Service			
Author(s) Erja Huovinen, Jenna Miettinen and Suvi Miettinen			
Title of Thesis Encountering in the work with immigrants – A guide book for mentoring students			
Date	15.3.2011	Pages/Appendices	44 + guide book
Supervisor(s) Arja Pesola			
Project/Partners The Immigration Unit of Kuopio City			
<p>Abstract</p> <p>In the present society multiculturalism is increasingly visible. Immigrants make multiculturalism a visible part of the Finnish every day life although the amount of immigrants and ethnic diversity are quite slight when compared to the European scale. However in the field of social services encountering multiculturalism happens nearly every day.</p> <p>The goal of this thesis was to help with these encounterings by providing information about cultural differences and the integration of immigrants. When a person working with immigrants understands the factors influencing the situation of the immigrant they understand better the actions and needs of the immigrant. The indirect goal of this thesis was that the immigrants feel that they are encountered equally while understanding their life situation.</p> <p>This thesis includes a report and a guide book. The thesis was based on two different theories and their essential terms. These theories are cultural shock and acculturation. Every immigrant faces cultural shock in one way or another so it is natural to use it as the main theory. When working with immigrants it is important to recognise the phases of the cultural shock. The other theory is acculturation which examines the integration of the immigrant to the society.</p> <p>A guide book was made for the Immigration Unit of Kuopio City. As part of the the guide book Encountering in the work with immigrant was made primarily for students who are doing their practical training for the unit. Making of the guide book followed the productization process. This process includes the following stages: recognizing the need for development and idea stage, sketching of the product, development stage and finalisation stage. The guide book includes summarised information about cultural differences, charts of the three different ways of how a refugee can come to Finland, cultural shock, acculturation, practical work of the Immigration Unit, applying citizenship, program of integration and the laws that guide the work in the Immigration Unit.</p>			
Keywords Immigrant, acculturation, cultural shock, productization, family work, cultural differences			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	KUOPION MAAHANMUUTTAJAYKSIKKÖ	9
3	KULTTUURIEROJEN LUOKITTELUA.....	11
	3.1 Valtaetäisyys	12
	3.2 Epävarmuuden välttäminen	13
	3.3 Maskuliinisuus/feminiinisyys	14
	3.4 Individuaalisuus/kollektiivisuus	14
	3.5 Aikakäsitys	15
4	MAAHANMUUTTO AIHEUTTAA KULTTUURISOKIN	17
	4.1 Kulttuurisokin vaiheet.....	18
	4.2 Kulttuurisokki lapsen kokemana.....	19
	4.3 Modernisaatiosokki.....	20
	4.4 Puolustusmekanismit.....	21
5	AKKULTURAATIO SOPEUTUMISEN SELITTÄJÄNÄ	24
	5.1 Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät.....	25
	5.2 Nelikenttäteoria.....	26
6	MAAHANMUUTTAJAPERHETYÖ.....	30
	6.1 Maahanmuutto aiheuttaa haasteita perheelle	31
	6.2 Maahanmuuttajatyötä tekevän haasteet	32
7	TIETOPAKETIN TUOTTEISTAMINEN	34
	7.1 Kehittämistarpeen tunnistaminen ja ideointi.....	34
	7.2 Tietopaketin luonnosteluvaihe	35
	7.3 Tietopaketin kehittäminen.....	36
	7.4 Tietopaketin viimeistely.....	37
8	POHDINTA.....	39
	LÄHTEET.....	41

LIITTEET Tietopaketti

1 JOHDANTO

Monikulttuurisuus on nyky-yhteiskunnassa entistä enemmän esillä oleva asia. Maahanmuuttajat tuovat monikulttuurisuuden näkyvästi osaksi jokapäiväistä arkeamme, vaikka maahanmuutto ja etninen moninaisuus ovatkin meillä suhteellisen vähäistä muuhun Eurooppaan verrattuna. (Martikainen, Sintonen & Pitkänen 2006, 9.) Suomen maahanmuuttopolitiikan historia on melko lyhyt, esimerkiksi pakolaisia alettiin vastaanottaa vasta 1970- ja 1980-luvuilla. Maahanmuuttajien määrä onkin Suomessa Euroopan pienimpiä. Merkittävää kasvua maahanmuuttajien määrässä tapahtui 1990-luvulla, jolloin heidän määränsä nelinkertaistui. Tuolloin tulijat olivat pääasiassa turvapaikanhakijoita tai etniseltä taustaltaan suomalaisia paluumuuttajia, kuten inkerinsuomalaisia. Myös avioitumisen ja perheenyhdistämisen vuoksi tulee Suomeen yhä enemmän maahanmuuttajia. Muuttoja tapahtuu jossain määrin myös Suomessa olevien työpaikkojen takia, vaikka tämä on toistaiseksi ollut melko vähäistä. (Liebkind ym. 2004, 17–18.)

Suomessa asui vuonna 2009 yhteensä 155 705 ulkomaankansalaista. Kuopiossa heistä asui 1 507 henkilöä, joka on 1,6 % Kuopion asukasluvusta. Määrä on suhteellisen vähäinen verrattaessa Helsinkiin, jossa ulkomaankansalaisia on 41 735 eli 7,2 % kaupungin asukasluvusta. Vuonna 2009 turvapaikkaa haki 5 988 ihmistä. Tähän sisältyy 116 myönnettyä oleskelulupaa, 444 perheenyhdistämispäätöstä ja 750 kiintiöpakolaisena Suomeen saapunutta henkilöä. Yhteensä kunnat vastaanottivat 2 167 ulkomaankansalaista. Vuosien 1973–2009 aikana Suomeen on pakolaisina muuttanut 34 380 ihmistä. (Maahanmuuton vuosikatsaus 2009; 4, 6, 9.)

Sosionomeilta (AMK) vaaditaan ammattiosaamista, ymmärrystä maahanmuuttajien erilaisista lähtökohdista ja taitoa kohdata maahanmuuttajia. Ongelma, johon tällä opinnäytetyöllä haetaan ratkaisua on, että usein maahanmuuttajien tai muuten vierasta kulttuurista tulevien henkilöiden kohtaaminen koetaan hankalaksi, koska pelätään kulttuurieroista johtuvia väärinymmärryksiä. Myös erilaisten termien, kuten turvapaikanhakija, pakolainen ja kiintiöpakolainen, moninaisuus aiheuttaa monesti hämmennystä. Joillekin opiskelijoille harjoittelu on ensimmäinen kosketus monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseen.

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on auttaa opiskelijaa näissä kohtaamistilanteissa tarjoamalla hänelle tietoa sekä kulttuurieroista että maahanmuuttajan

sopeutumiseen liittyvistä vaiheista. Opinnäytetyön osana tuotettu tietopaketti vie tätä tietoa käytännön työhön tukien konkreettisesti opiskelijan ohjausta. Kun maahanmuuttajien kanssa työskentelevä henkilö tunnistaa asiakkaan tilanteen taustalla vaikuttavia eri tekijöitä, hän ymmärtää paremmin asiakkaan toimintaa ja tarpeita. Välillisenä tavoitteena on, että maahanmuuttaja-asiakkaat kokisivat tulevansa kohdatuiksi tasavertaisesti heidän elämäntilanteensa ymmärtäen ja huomioiden. Sosionomin (AMK) ammattieettisiin periaatteisiin kuuluu muun muassa yhteiskunnassa syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten huomioiminen ja auttaminen. Erityisesti syrjäytymisvaarassa ovat pakolaistaustaiset maahanmuuttajat, mutta sosionomi (AMK) voi kohdata maahanmuuttajataustaisia ihmisiä missä tahansa työkentällään.

Opinnäytetyössä käytetään käsitettä maahanmuuttaja. Se on vakiintunut käsite ja toimii eräänlaisena kattoterminä kaikille niille ulkomaalaisille, jotka asuvat Suomessa pysyvästi. Maahanmuuttaja on voinut tulla Suomeen siirtolaisena, turvapaikanhakijana, pakolaisena tai kiintiöpakolaisena. Suomessa maahanmuuttajista vain viidesosa on pakolaisia. Siirtolaiseksi kutsutaan henkilöitä, jotka ovat tulleet maahan vapaaehtoisesti, kuten töihin tai avioliittoon. Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka tulee turvattomasta maasta. Hän hakee turvapaikkaa vasta Suomeen tulon jälkeen. Turvapaikan hakijasta tulee pakolainen, kun hän on saanut oleskeluluvan Suomeen. Pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka joutuu pelkäämään joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansalaisuuden, sosiaalisen aseman tai poliittisen mielihäviön vuoksi. Yhä useammin ihmiset joutuvat lähtemään kotiseudultaan myös sotatilanteen, nälänhädän tai ympäristöongelmien takia. Kiintiöpakolaiset ovat saaneet pakolaisstatuksensa jo ennen Suomeen tuloa. Toisin kuin turvapaikanhakijat, kiintiöpakolaiset eivät asu vastaanottokeskuksissa, vaan heidät sijoitetaan suoraan sellaiseen kuntaan, joka on päättänyt ottaa vastaan kiintiöpakolaisia. (Räty 2002, 11, 16–20.)

Opinnäytetyötä ohjaava teoriaperusta koostuu maahanmuuttajan sopeutumiseen läheisesti liittyvistä teorioista, joita ovat kulttuurisokki ja akkulturaatio. Koska kaikki maahanmuuttajat käyvät kulttuurisokin läpi jollakin tavalla, on luontevaa käyttää sitä yhtenä kantavana teoriana. Maahanmuuttajien kanssa työskennellessä on hyvä tunnistaa kulttuurisokin vaiheet, jotta asiakkaan käyttäytymistä pystyy ymmärtämään. Toisena teoriana käytetään akkulturaatio-teoriaa, jolla voidaan tarkastella maahanmuuttajan sopeutumista valtakulttuuriin. Tässä opinnäytetyössä akkulturaatio ymmärretään eräänlaisena kulttuurisokin lopputuloksena. Akkulturaatio tuo sopeutumisprosessiin yksilöllisen näkökulman lisäksi myös yhteiskunnallista näkökulmaa sekä tuo esille vähemmistön ja valtakulttuurin välistä suhdetta. Opinnäytetyön keskeiset käsit-

teet liittyvät näihin teorioihin. Tietopaketissa on lisäksi tietoa eri tavoista, joilla pakolaisia saapuu Suomeen sekä toimiksiantajan yhteistyökumppaneista ja käytännön työstä. Tietopaketti on tehty tuotteistamisprosessiin kuuluvien vaiheiden mukaisesti.

2 KUOPION MAAHANMUUTTAJAYKSIKKÖ

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kuopion maahanmuuttajayksikkö, jonka toimenkuvaan kuuluu lähinnä pakolaisperhe- ja sosiaalityö johtuen siitä, että asiakkaat ovat lähinnä pakolaisia. Paluumuuttajat esimerkiksi harvoin tarvitsevat yksikön tukea ja käytännön apua sopeutumisessa. Yksikön toiminta-ajatuksena on Kuopion kaupunkiin tulevien pakolaisten ensivaiheen asuttaminen ja uudessa maassa elämään tutustuttaminen sekä mahdollisimman hyvä integroituminen. Maahanmuuttajayksikkö tekee yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Tarkoituksena on auttaa pakolaisia ja maahanmuuttajia sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan säilyttäen sen ohella omaa kulttuuri-identiteettiään. Samalla maahanmuuttajayksikkö pyrkii edistämään suomalaisen yhteiskunnan ymmärrystä vieraista kulttuureista. (Maahanmuuttajayksikkö 2011.)

Yksikössä työskentelee esimies, kaksi sosiaalityöntekijää, kaksi perhetyöntekijää ja toimistos sihteeri sekä terveydenhoitaja omissa tiloissaan terveystieteiden keskuksessa. Lisäksi pakolaistyöntekijöiden tiimiin voitaisiin katsoa kuuluvaksi arabian ja burman kielten tulkit, joiden palveluja käytetään päivittäin. Kuopio on vastaanottanut elokuusta 1991 alkaen noin 760 pakolaistaustaista maahanmuuttajaa. Vastaanotetut maahanmuuttajat ovat olleet kiintiöpakolaisia sekä heidän perheenjäseniään, paluumuuttajia sekä niin sanottuja hätätapaussijoituksia. Kuopioon on 2000-luvun alkupuolella tullut pakolaisia lähinnä Myanmarista (Burmasta), Irakista ja Sudanista. (Hublin 2010.)

Maahanmuuttajayksikön työhön kuuluvat kaikki käytännön asiat, joissa pakolaiset tarvitsevat apua. Yhteistyökumppanit ja työvälineet kattavat lähes kaiken mitä kuvitella saattaa – muuttoautosta kouluihin ja maistraattiin. Työ alkaa jo ennen pakolaisten saapumista, kun heille vuokrataan ja valmistellaan asunto. Asuntoon ostetaan perustarpeet, kuten kattovalot, astiat ja siivousvälineet sekä ruokaa alkutarpeiksi. He myös saavat tietyn summan rahaa käteisenä. Uusia pakolaisia mennään vastaan lentokentälle ja heidät viedään uuteen kotiinsa. Samalla näytetään kuinka esimerkiksi hella ja vessanpönttö toimivat. Lähipäivinä heidän kanssaan käydään hoitamassa tärkeimmät viralliset asiat, kuten maistraatissa ilmoittautuminen ja pankkitilien avaaminen. Ennen kuin vanhemmat pääsevät osallistumaan kielikursseille ja lapset lähtevät kouluun tai päiväkotiin, he käyvät terveystarkastuksessa, jossa tulevat ilmi esimerkiksi mahdolliset tartuntataudit. (Huttunen 2010.)

Pakolais- ja kotouttamistyössä ei käytetä aivan samanlaisia työvälineitä ja menetelmiä kuin perhetyössä yleensä. Pakolaisperhetyö on monessa suhteessa yhtä paljon verrattavissa kotipalveluun kuin varsinaiseen perhetyöhön. Pakolaisperheitä autetaan alkuvaiheessa esimerkiksi ruokaostoksissa, pyykkien pesussa ja siivoamisessa. Osa pakolaisista tulee hyvin alkeellisilta pakolaisleireiltä tai jopa viidakosta, jolloin vaikka juokseva vesi ja sähkövalot – tai sähkö yleensä – voivat olla vieraita asioita. Periaatteessa pakolaistyön välineinä voidaan pitää kaikkea normaaliin suomalaiseen arkeen ja yhteiskuntaan liittyvää, puhelimista pankkikortteihin, busseilla liikkumiseen ja internetiin. Periaatteena on opettaa asiakas käyttämään näitä välineitä, kuten myös erilaisia palveluja, itsenäisesti. Puolesta tekemistä vältetään aina kun se on mahdollista. Asiakkaita ei esimerkiksi kuljeteta maahanmuuttajayksikön autolla, jos se ei ole välttämätöntä, vaan heidät voidaan tulla ohjaamaan oikeaan bussiin, ja työntekijä ajaa perässä itse paikalle autolla. (Huttunen 2010.)

3 KULTTUURIEROJEN LUOKITTELUA

Kulttuurien kohtaaminen ja kulttuurierot ovat maahanmuuttajatyön taustalla vaikuttavia tekijöitä. Jotta harjoittelija voi ymmärtää maahanmuuttajan läpikäymän kulttuurisokin ja akkulturaation, hänen täytyy tietää peruseroja kulttuurien välillä. Kulttuurierot ovat pohjimmiltaan ne tekijät, jotka aiheuttavat kulttuurisokin ja sopeutumisen haasteet. Ilman kulttuurieroja ei olisi tarvetta sopeutumiselle eikä maahanmuuttaja kohtaisi kulttuurisokkia. Tietopakettissa määrittelemme tiiviisti opiskelijan kannalta keskeisimmät kulttuurierot käyttämämme kulttuurieroja luokittelevan teorian pohjalta.

Kulttuuri on moniulotteinen käsite ja sitä on pyritty määrittelemään monin eri tavoin. Kulttuuri-sanana merkitys on hyvin laaja, sen voidaan katsoa tarkoittavan kaikkea ihmisen toimintaa (Tikka 2004, 11). Historiallisesti katsottuna kulttuuri tarkoittaa sukupolvelta toiselle välitettävää perintöä, joka katsotaan arvokkaaksi. Sosiaalinen käyttäytyminen ja tavat nousevat myös osaltaan kulttuuriperimästä. Mikään kulttuuri ei ole synnynnäistä, vaan yksilö oppii ympäristönsä tavat, normit ja asenteet ottamalla mallia muista ympäristössään toimivista ihmisistä. Hän oppii, miten kulttuurissa käyttäytyään, miten pukeudutaan, miten syödään ja tervehditään, eikä se liity mitenkään perimään. Kulttuurit siis syntyvät ihmisten vuorovaikutuksessa. Samalle kulttuuriryhmälle ovat ominaisia yhtenäiset tavat, tabut ja perinteet, jotka kehittyvät ja säilyvät yhteisten näkemysten ja sanattomien sopimusten seurauksena. Lähtökohtaisesti jokainen kulttuuri on luonnostaan itsekeskeinen ja pitää itseään yliverlaisena muihin kulttuureihin nähden. (Frisk & Tulkki 2005, 6, 8–9, 17.)

Kulttuuri on laaja kokonaisuus, jonka muodostavat tietyn yhteiskunnan juuri sille ominaiset aineellisen ja henkisen toiminnan tuotteet. Ei voi olla kulttuuria ilman sitä ylläpitävää ja uudistavaa yhteiskuntaa. Ei myöskään voi kuvitella yhteiskuntaa ilman sukupolvelta toiselle periytyvää, juuri sen erityisistä elinolosuhteista heijastuvaa kulttuuria. (Alho, Lehtonen, Raunio & Virtanen 1994, 69.) Kulttuuri on yhteisön jäsenille ominaisten opittujen käyttäytymistapojen ja -kaavojen sekä näiden tuotteiden yhtenäinen kokonaisuus. Se on sosiaalisen keksimisen tulosta, se siirtyy ja pysyy voimassa vain tiedonvälityksen ja oppimisen kautta. Kulttuuri on ihmisen tapa hahmottaa ja ymmärtää ympäröivää maailmaa. Se on eräänlainen tulkintakehys, jonka kautta maailmaa hahmotetaan. Vaikeaksi kulttuurin tekee sen näkymättömyys: se on jotain minkä kautta nähdään, mutta mitä harvemmin havaitaan olevan olemassa. (Forsander, Ekholm, & Saleh 1994, 7–8.)

Kulttuurieroja voidaan pyrkiä havainnollistamaan luokittelemalla niitä erilaisten kriteerien mukaisesti. Yksi tunnetuimmista luokittelumalleista on hollantilaisen kulttuurintutkija Geert Hofsteden 1980-luvun alussa kehittämä malli. Sen mukaan kulttuureja ja niiden välisiä eroja kuvataan neljää erilaista kulttuurin ominaisuutta kuvaavan ulottuvuuden avulla. Nämä ulottuvuudet ovat valtaetäisyys (power distance), epävarmuuden välttäminen (uncertainty avoidance), maskuliinisuus vs. feminiinisyys (masculinity versus femininity) ja individuaalisuus vs. kollektiivisyys (individualism versus collectivism). Teoriaan on myöhemmin lisätty viides ulottuvuus, jolla kuvataan kulttuurin suhdetta aikaan ja sen kulumiseen. Tätä ulottuvuutta kutsutaan pitkän ja lyhyen aikavälin suuntautuneisuudeksi (long-term orientation versus short-term orientation). (Hofstede 1997, 13–14.)

3.1 Valtaetäisyys

Valtaetäisyys kuvaa vallan jakautumista ja käyttöä sekä suhtautumista auktoriteetteihin (Frisk & Tulkki 2005, 20). Koska valtaetäisyys kuvaa vallan jakautumista vähemmän valtaa omaavien erilaisien yhteisöjen jäsenten näkökulmasta käsin, voidaan valtaetäisyys määritellä sen perusteella missä määrin nämä hyväksyvät vallan epätasaisen jakautumisen. Yhteisöillä tarkoitetaan sekä perheitä, koulu- ja työpaikkayhteisöjä että yhteisöjä laajemmassa merkityksessä (esimerkiksi yhteiskunta tai asuin-yhteisö). (Hofstede 1997, 28.) Valtasuhteilla puolestaan tarkoitetaan suhteita, jotka ovat vanhempien ja lasten välillä; johtajien ja alaisten välillä; rikkaiden ja köyhien välillä. Valta voi perustua erilaisiin asioihin, kuten ikään, varallisuuteen, koulutukseen tai yhteiskunnalliseen asemaan. Suhtautuminen valtaan vaihtelee eri kulttuurien välillä. (Räty 2002, 61.)

Tasa-arvoa korostavissa eli pienen valtaetäisyyden kulttuureissa pyritään mahdollisimman suureen tasa-arvoon sekä perheessä että eri yhteiskuntaryhmien kesken. Valtasuhteiden ei haluta näkyvän kovinkaan selvästi. Esimerkiksi organisaatioissa päätösvaltaa jaetaan usein alemmille tasoille ja työntekijän valta perustuu lakeihin ja hänen tehtäväänsä. Hierarkia perustuu käytännöllisyyteen ja alaiset odottavat, että heitä konsultoidaan päätöksiä tehtäessä. Kouluissa opetus ei perustu opettajan henkilökohtaiseen tietoon ja kokemukseen, ja opettaja odottaa luokaltaan aloitekykyä. Iällä, varallisuudella tai sukupuolella ei ole merkitystä valta-asemaan. Statussymboleita ja valtaa pitävien etuja paheksutaan. (Hofstede 1997, 37; Räty 2002, 61.)

Suuren valtaetäisyyden maissa eriarvoisuus ihmisten välillä on hyväksyttyä ja tavoiteltavaa. Vähemmän valtaa omaavien on luonnollista olla riippuvaisia enemmän val-

taa omaavista. Valtarakenteet ovat selvät, ja erot tavallisten ihmisten ja vallassa olevien välillä koetaan suuriksi. Päätöksenteko on autoritaarista ja joskus valta tehdä päätöksiä koskee vain harvoja ihmisiä. Työpaikan hierarkiassa ylempien ja alempien eriarvoisuus näkyy selkeästi ja työntekijät odottavat, että heille kerrotaan mitä heidän tulee tehdä. Kouluissa opettaja tekee aloitteet ja hänet nähdään henkilökohtaista viisautta välittävänä guruna. Yhteiskunnat ovat tavallisesti muotoutuneet hyvin hierarkisiksi ja muodollisiksi ja kanssakäyntiä vältetään eri valta-asteikon kohdissa olevien välillä. Vallankäyttöä ei kyseenalaisteta ja se voi olla melko rajoittamatonta. Valtarakenteet näkyvät myös perherakenteissa, esimerkiksi sukupuolten ja sukupolvien välillä. Statussymbolit ja vain hierarkiassa ylempänä olevia koskevat edut ovat yleisesti sekä oletettuja että hyväksytyjä. (Frisk & Tulkki 2005, 20; Hofstede 1997, 37; Rätty 2002, 61.)

3.2 Epävarmuuden välttäminen

Epävarmuuden välttäminen määrittelee, kuinka suureksi uhkaksi kulttuurin jäsenet kokevat epävarmuuden ja oudot tilanteet. Ihmisissä tämä näkyy tilanteiden aiheuttamana hermostuneisuutena ja stressinä sekä tarpeena ennustettavuuden tunteelle eli kirjoitetuille ja kirjoittamattomille säännöille. Epävarmuuden välttäminen ei kuitenkaan ole sama asia kuin riskien välttäminen. Siinä missä riski kohdistuu johonkin tiettyyn asiaan, jolle voidaan esimerkiksi laskea prosentuaalinen määrä, epävarmuudelle ei voida laskea määrää tai asettaa kohdetta. Epävarmuus on tunne siitä, että mitä tahansa voi tapahtua, eikä kukaan osaa sanoa mitä. Epävarmuuden välttämällä ei siis pyritä vähentämään riskiä, vaan vähentämään asioiden tai tilanteiden monitulkintaisuutta tai monimerkityksisyyttä. Epävarmuutta välttävät kulttuurit vierastavat tällaisia tilanteita ja ihmiset kaipaavat struktuuria ja ennustettavuutta. He esimerkiksi mieluummin ottavat riskin ja aloittavat tappelun, kuin sietävät epävarmuutta odottaen mahdollisesti alkavaa tappelua. (Hofstede 1997, 113, 116.)

Vähäisen epävarmuuden sietokyvyn kulttuureissa on tarkkoja yksityiskohtaisia sääntöksiä tai toimintamalleja, joilla varaudutaan yllättäviin tilanteisiin. Kulttuureissa, joissa epävarmuutta siedetään hyvin, yksilö voi toimia vapaasti ja parhaaksi näkemällään tavalla epävarmassa tilanteessa. Näin on esimerkiksi hyvän sosiaaliturvan yhteiskunnissa, joissa yksilöllä on suuri toimintavapaus. Turvaa yksilölle voivat yhteiskunnan lisäksi tai sijasta tuoda myös perheen ja suvun luoman tukiverkoston epävarmuuden sietokykyä lisäävä vaikutus, kuten esimerkiksi monissa aasialaisissa kulttuureissa. (Frisk & Tulkki 2005, 20.)

3.3 Maskuliinisuus/feminiinisyys

Maskuliinisuudella viitataan ominaisuuksiin, jotka on perinteisesti liitetty miessukupuoleen. Maskuliinisissa kulttuureissa korostuvat niin sanotut kovat arvot, kuten ansaitseminen, menestyminen, tunnustuksen saaminen hyvin tehdystä työstä, yksilöiden ja ryhmien keskinäinen kilpailu sekä suorittaminen. Omaisuutta ja korkeaa asemaa arvostetaan, tavoitteena on olla muita parempi. Maskuliinisissa yhteiskunnissa sukupuoliroolit ovat selkeät. Miehen odotetaan olevan itsevarma, kova tai ankara ja keskittynyt materiaaliseen menestykseen. Naisen oletetaan olevan vaatimaton, hellä ja elämänlaadusta huolehtiva. Perheessä isä huolehtii materiaalisista asioista ja äiti tunneasioista. Tyttöjen on sallittua itkeä, mutta poikien tulisi vastata hyökkäykseen taistelulla. Konfliktit ratkaistaan taistelemalla. Esimerkiksi Japanissa on tällainen kulttuuri. (Frisk & Tulkki 2005, 21; Hofstede 1997, 82, 96; Geert Hofstede, Cultural Dimensions.)

Vastakohtana maskuliinisille kulttuureille ovat feminiiniset kulttuurit, jollaisena esimerkiksi Ruotsin kulttuuria voidaan pitää. Niissä arvostetaan vaatimattomuutta, muista huolehtimista, yhteistyötä ja hyviä suhteita ylempiin, varmuutta työn jatkuvuudesta sekä itselle ja perheelle mieluista asuinalueita. Menestyminen ei ole keskeinen arvo. Feminiinisessä yhteiskunnassa sukupuolirooleilla ei katsota olevan erillisiä ominaisuuksia, vaan sekä miesten että naisten tulisi olla vaatimattomia, helliä ja elämänlaadusta huolehtivia. Sekä pojat että tytöt saavat itkeä, ja kummankaan ei tulisi tapella. Konfliktit ratkaistaan neuvotellen ja kompromissit ovat yleisiä. Minkään maan kulttuuria ei kuitenkaan voida yksiselitteisesti pitää joko maskuliinisena tai feminiinisenä, vaan molempien piirteitä on kaikissa kulttuureissa. (Frisk & Tulkki 2005, 21; Hofstede 1997, 82–83, 96; Geert Hofstede, Cultural Dimensions.)

3.4 Individuaalisuus/kollektiivisuus

Individuaalisuuden ja kollektiivisuuden kautta määritellään kulttuurin edustajan suhde lähiyhteisöön, perheeseen ja sukuun. Puhutaan yksilöllisistä ja ryhmäkulttuureista. Yksilöllisissä kulttuureissa siteet yksilöiden välillä ovat löyhät, jokaisen odotetaan huolehtivan vain itsestään ja lähisuvustaan. Kollektiivisissa kulttuureissa yksilö on syntymästään asti jäsen vahvassa, tiiviissä ryhmässä, joka jäsentensä kyseenalaisiamatonta lojaaliutta vastaan suojelee heitä koko näiden eliniän. Esimerkiksi maatalousyhteiskunnassa tarvitaan koko yhteisön työpanosta, kun taas teollistuneessa yhteiskunnassa palkkatyötä tehdään kodin ulkopuolella. (Frisk & Tulkki 2005, 21; Hofstede 1997, 51; Rätty 2002, 57.)

Yksilökeskeisessä eli individualistisessa kulttuurissa korostetaan yksilön omaa arvoa ja päätöksentekoa. Ihminen nähdään yksilönä, jolla on omat mielipiteet ja tarpeet. Mielipiteiden suoraa ilmaisua pidetään merkinä rehellisestä ihmisestä ja kommunikointi on matalakontekstista. Lapset oppivat pienestä pitäen ajattelemaan minämuodossa. Oma etu asetetaan ryhmän (esimerkiksi perheen tai työyhteisön) edun edelle. Jokainen päättää itsenäisesti asioistaan ja on myös vastuussa päätöksistään. Väärin tekemisestä seuraa syyllisyyden tuntoa ja itsekunnioituksen menetystä. Perheet ovat pääasiassa ydinperheitä ja avioliitto on hyvin henkilökohtainen ratkaisu. (Frisk & Tulkki 2005, 21; Hofstede 1997, 67; Rätty 2002, 57.)

Kollektiivisessa eli yhteisöllisessä kulttuurissa sosiaalinen verkosto eli ryhmään kuuluminen muokkaa yksilön identiteettiä. Ensisijaisia ryhmiä ovat perhe ja suku, toissijaisia ovat esimerkiksi koulu- tai opiskelukaverit ja työyhteisön jäsenet. Lapsi oppii puhumaan me-muodossa. Yksilö kokee olevansa yhteisön jäsen ja hän ottaa muut ryhmän jäsenet aina huomioon omassa toiminnassaan. Harmonia tulisi aina säilyttää ja välttää suoria yhteenottoja tai vastakkain asettelua. Kommunikointi on korkeakontekstista. Ryhmän etu on omaa etua tärkeämpi ja ryhmän jäsenistä myös pidetään huolta. Perheen kunnia ja maine ovat tärkeitä ja niitä halutaan pitää yllä, vaikka se vaatisikin suuria henkilökohtaisia uhrauksia. Väärin tekeminen tuottaa häpeää sekä itselle että koko ryhmälle. Perheellä ja yhteisöllä on suuri valta ihmisen henkilökohtaisissa päätöksissä. Esimerkiksi avioliitto on usein perheiden välinen sopimus, vaikka nykyisin niin sanottu rakkausavioliittoihanne on leviämässä yhteisöllisiinkin kulttuureihin. Muutospaineita koetaan erityisesti niissä Aasian maissa, joissa taloudellisen hyvinvoinnin lisääntyminen on nostanut yksilöllisiä arvoja perinteisten kollektiivisten arvojen rinnalle. (Frisk & Tulkki 2005, 21; Hofstede 1997, 67; Rätty 2002, 57.)

3.5 Aikakäsitys

Hofsteden malliin on myöhemmin täydennyksenä lisätty niin sanottu konfutselainen dynamiikka (confucian dynamism). Tällä tarkoitetaan aikakäsitystä eli toimiiko kulttuuri lyhyen vai pitkän aikavälin periaatteella. Länsimaiselle kulttuurille aika on oleellinen kaikkea toimintaa määrittävä käsite. Toiminnan kesto suunnitellaan mahdollisimman täsmällisesti, yleensä minuuttien tarkkuudella. Muun muassa aasialaisissa kulttuureissa taas toimitaan sen mukaan, mikä tuntuu mielekkäälle. Toiminta saa kestää niin kauan kuin siihen tarvitaan aikaa. Nimitys ”konfutselainen dynamiikka” tulee siitä, millaisia arvoja näihin aikakäsityksiin liitetään. Pitkän aikavälin suuntautuneisuuteen (lineaariseen aikakäsitykseen) liitetään pitkäjänteisyys ja sisukkuus, asioiden välisten

suhteiden arvojärjestykseen asettaminen ja tämän järjestyksen tarkkailu, säästäväisyys ja käsitys siitä mikä on sopivaa. Lyhyen aikavälin (syklinen aikakäsitys) suuntautuneisuudelle keskeisiä arvoja ovat henkilökohtainen tasapainoisuus ja vakaus, ”kasvojen suojeleminen”, perinteiden kunnioittaminen ja vastavuoroisuus tervehdyksissä, palveluksissa ja lahjoissa. Kaikki nämä arvot löytyvät Kungfutsen opetuksista, erona on vain se, että pitkän aikavälin aikakäsitys on enemmän tulevaisuuteen (dynaamisuus) ja lyhyen aikavälin aikakäsitys nykyisyyteen ja menneisyyteen (staattisuus) suuntautuvaa. (Frisk & Tulkki 2005, 21, 84; Hofstede 1997, 165–166.)

Länsimainen aikakäsitys on lineaarinen eli aika etenee suoraan eteenpäin, menneisyydestä tulevaisuuteen, ja se ikään kuin kuluu koko ajan. Aika on tällöin hyödyke, eikä sitä tulisi tuhata. Menneisyyteen ei voida enää vaikuttaa, mutta tulevaisuutta voidaan suunnitella yksityiskohtaisesti. Toiminnalla on yleensä selkeä alku- ja loppupiste. Lineaarisen aikakäsityksen kulttuureissa yksilö hahmottaa ajan oman kokemuksensa aikaväliin. Perinteiden ja historian merkitys toiminnan suunnittelussa on vähäinen, eikä ratkaisuja tehtäessä mietitä niiden mahdollisia vaikutuksia tulevien sukupolvien hyvinvointiin tai tarpeisiin. (Frisk & Tulkki 2005, 84; Rätty 2002, 64.)

Vastakkainen käsitys lineaariselle aikakäsitykselle on syklinen eli uusiutuva aika, jolloin aika uusiutuu sykleissä koko ajan, eli tämän päivän jälkeen tulee uusi päivä ja vuoden päästä tulee uusi kesä. Syklinen aikakäsitys on yleisesti vallalla länsimaita lukuun ottamatta kaikissa muissa kulttuureissa. Ajalla ei nähdä olevan alkua tai loppua, vaan tapahtumat ja asiat tulevat, menevät ja palaavat aina uudestaan. Aikaa voivat rytmittää vuodenajat tai auringon- ja kuunkierro, ja ajantaju ulottuu menneisiin ja tuleviin sukupolviin, pidemmällekin. Tässä elämässä tehtyjen valintojen vaikutus tuleviin sukupolviin ja tulevaan elämään ohjaa päätösten tekemistä, eikä tulevaa toimintaa suunnitella aikataulujen mukaan. (Frisk & Tulkki 2005, 84; Rätty 2002, 64.)

Länsimaiseen aikaihanteeseen kuuluu täsmällisyys ja suunnitelmallinen ja tehokas ajankäyttö. Myöhästymistä voidaan pitää välinpitämättömyytenä. Vastaavasti syklisen aikakäsityksen mukaan esimerkiksi tapaaminen voidaan uusia huomenna, jos se menee ohi tältä päivältä. Suunnitelmia voidaan muuttaa tarvittaessa, jos tilanne sitä vaatii. Länsimaissa aikaa määrää kalenteri ja kello, eikä luonto. Tulevaisuuden suunniteluun suhtaudutaan myös eri tavoin. Länsimaissa tulevaisuuden suunnittelua arvostetaan, kun esimerkiksi islamilaisessa kulttuurissa sitä voidaan jopa pitää loukkauksena Allahia kohtaan. (Rätty 2002, 64.)

4 MAAHANMUUTTO AIHEUTTAA KULTTUURISOKIN

Maahanmuuttajien sopeutumista uuteen ympäristöön kuvataan vaiheittaiseksi prosessiksi, kulttuurisokiksi (Räty 2002, 120–121). Maastamuutto etenkin pakolaisen asemassa aiheuttaa yleensä poikkeuksetta jonkinlaisen kriisin. Uuteen maahan muuttaminen ja uuden kulttuurin kohtaaminen johtavat yleensä juuri tällaiseen tilanteeseen. Kriisin voimakkuuteen, ilmenemiseen ja kokemiseen vaikuttavat hyvin paljon ne lähtökohdat, joista muutto uuteen maahan tapahtuu. Vapaaehtoinen siirtolaisuus, esimerkiksi muuttaminen työn perässä omasta halusta, on täysin erilainen lähtökohta kuin muuttaminen vastentahtoisena pakolaisena. (Alitolppa-Niitamo 1994, 24–25.)

Maahanmuuttajien kanssa työskennellessä on hyvä tunnistaa kriisin vaiheet, jotta pystyy ymmärtämään asiakkaan käyttäytymistä. (Räty 2002, 120–121.) Joskus voi olla vaikea ymmärtää, että asiakas on sokissa, koska mitään merkittävää menetystä ei näytä tapahtuneen. Maahanmuutto itsessään on kuitenkin kriisin aiheuttava tapahtuma, jossa ihminen menettää paljon, ja tällöin puhutaan traumaattisista menetyksistä. (Haavikko & Bremer 2009, 20.) Maahanmuuttaja suree esimerkiksi läheisen yhteyden menettämistä perheenjäseniin, sukulaisiin ja ystäviin, sosiaalisen aseman tai ammatillisen arvostuksen mahdollista menettämistä sekä tutusta ympäristöstä, ilmastosta ja kulttuurista luopumista. Samalla, kun maahanmuuttaja suree menetyksiään, hänen pitäisi myös jaksaa sopeutua uuteen maahan, kulttuuriin ja elinympäristöön sekä luoda uusia sosiaalisia suhteita. (Alitolppa-Niitamo 1994, 25.)

Kulttuurisokin läpikäyminen on samantyyppinen prosessi kuin minkä tahansa muun kriisin läpikäyminen (Räty 2002, 120). Kriisi tarkoittaa ratkaisua, käännteentekevää muutosta tai mahdollisuutta. Kriisitilanteen aiheuttaa havaittu uhka, menetys tai vaikeus. Johan Cullberg määrittelee kriisin seuraavasti: ”Ihmisen sanotaan olevan psyykkisessä kriisissä silloin, kun hän kohtaa sellaisen elämäntilanteen, jossa hänen aikaisemmat kokemuksensa ja opitut reagoitimensa eivät ole riittäviä, niin että hän ymmärtäisi ja psyykkisesti hallitsisi senhetkisen tilanteensa.” Kriisin teoria on kehitetty kuvaamaan aikuisten reagoitua ja selviytymistä. Kriisi on määritelty tapahtumaksi tai tilanteeksi, jossa yksilö kohtaa ulkoisen tapahtuman, joka uhkaa hänen fyysistä olemassaoloaan, sosiaalista identiteettiään tai turvallisuuttaan. Kriisi on tapahtuma tai tilanne, joka ylittää henkilön nykyiset voimavarat ja selviytymiskeinot. Se on väliaikainen tila, jossa yksilö on kyvytön selviytymään tavanomaisilla ongelmanratkaisumenetelmillään. (Alitolppa-Niitamo 1994, 24–25; Poijula 2007, 28–29.)

Maastamuuton aiheuttama kriisi eroaa jossain määrin perinteisesti määritellyistä kriiseistä. Se kestää yleisesti kaikilta vaiheiltaan muita kriisejä kauemmin ja kriisin aiheuttaneita syitä on enemmän. Uuteen ympäristöön sopeutuminen koettelee muita kriisejä rajummin maahanmuuttajan kokemusta omasta itsestään, koska vieras ympäristö ei tue muuttajaa ja hänen identiteettiään kuten tuttu ympäristö tekee. Todelliset sopeutumisen vaatimukset tulevat esille vasta vuoden tai kahden maassaolon jälkeen. Pidemmän oleskelun jälkeen pinnallinen sopeutuminen ei enää riitä, vaan lopulta maahanmuuttajan arvot joutuvat kyseenalaisiksi. Hän joutuu etsimään itselleen uudenlaisia rooleja ja löytämään uusia ihmissuhteita. Konfliktit ja erilaisuudet nykyisen ja aikaisemman kulttuurin välillä aiheuttavat hämmennystä ja horjuttavat hänen psyykkistä tasapainoaan. (Alitolppa-Niitamo 1994, 28, 51.)

4.1 Kulttuurisokin vaiheet

Sopeutumisprosessi etenee yksilöllisesti, mutta yleisesti kulttuurisokin etenemistä voi kuvata neljällä eri vaiheella. (1) **Kuherruskuukausivaiheessa** ihminen on innostunut kaikesta uudesta, mutta tiedostaa samaan aikaan kanssakäymistään rajoittavat kulttuurierot. Hän on optimistinen ja uskoo oppivansa uuden kielen nopeasti. (Räty 2002, 120–121.) Vaihetta voisi verrata lyhyehköön turistimatkaan, jolloin uudesta kulttuurista nähdään vain positiiviset puolet. Sen kestoon vaikuttaa sekä ulkomailla oleskelun pituus että se, kuinka erilainen uusi kulttuuri on maahanmuuttajan omaan kulttuuriin verrattuna. Mitä erilaisempi kulttuuri on, sitä nopeammin sen erot omaan kulttuuriin huomataan. Hyvin samankaltaisissa kulttuureissa tämä kestää pidempään, minkä seurauksena kuherruskuukausi uuden kulttuurin kanssa jatkuu pidempään. Vaihe voi kestää parista viikosta pariin kuukauteen tai jopa puoli vuotta. (Frisk & Tulkki 2005, 56.) Tämä vaihe ei kuitenkaan välttämättä ollenkaan ilmene pakolaisilla, vaan ennemminkin vapaaehtoisesti toiseen kulttuuriin siirtyneillä (Halinoja, Malmberg & Salo-Lee 1996, 120).

(2) **Torjuntavaiheessa** uuteen kulttuuriin suhtaudutaan vihamielisesti. Uuden elämän aloittamisen hankaluudet turhauttavat, joten omaa kulttuuria yli-ihannoidaan ja siitä haetaan turvaa. Pienetkin vastoinikäymiset aiheuttavat voimakkaita reaktioita. (Räty 2002, 120–121.) Aikaisemmin kiehtovat asiat aiheuttavat vastenmielisyyttä ja tuntuvat järjettömiltä. Kaikkea verrataan omaan kulttuuriin ja kaikki siitä poikkeava ärsyttää. Ihmiset reagoivat yksilöllisesti kokemuksiinsa. Jotkut vetäytyvät omiin oloihinsa välttämättä kontaktia vieraan kulttuurin kanssa ja toiset arvostelevat avoimesti sekä ihmisiä että heidän kulttuurinsa piirteitä. Monilla esiintyy fyysistä pahoinvointia ja psy-

kosomaattisia oireita. Tyypillisiä oireita ovat unettomuus, väsymystilat sekä yksinäisyyden ja vihan tunteet. Pisimmillään torjuntavaihe voi kestää useita kuukausia, mutta toiset eivät pääse siitä eteenpäin koskaan. (Frisk & Tulkki 2005, 56.)

(3) **Tasapainoiluvaiheessa** ihminen hyväksyy tosiasiat, eli uuden elämäntilanteen tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitukset. Tunteet eivät ole enää niin yksiselitteisen myönteisiä kuin aluksi tai niin kielteisiä kuin torjuntavaiheessa. (Räty 2002, 120–121.) Maahanmuuttaja ymmärtää, ettei voi omalla toiminnallaan muuttaa ympäristöään. Hän alkaa vähitellen hyväksyä uuden kulttuurin olosuhteita ja toimintatapoja sekä ymmärtää niiden taustoja ja alkaa toimia odotusten mukaisesti. (Frisk & Tulkki 2005, 56.)

(4) **Useamman kulttuurin hallintavaiheessa** ihminen osaa tasapainottaa elämäänsä kahden kulttuurin välillä ja hän on omaksunut kahden kulttuurin kielen, arvot ja tavat (Räty 2002, 120–121). Täydellinen sopeutuminen voi kuitenkin kestää vuosia. Lopulta uusi kulttuuri alkaa tuntua omalta ja maahanmuuttaja voi toimia siinä yhtä luontevasti kuin omassa kulttuurissaan. Tällöin kyseessä on onnistunut integroituminen yhteiskuntaan. (Frisk & Tulkki 2005, 56.) Integroitumista ja muita sopeutumismalleja käsitellään tarkemmin akkulturaation (luku 5) yhteydessä.

Sopeutuminen uuteen kulttuuriin on vaativa tehtävä, joka voi aiheuttaa ahdistusta, masennusta, psykosomaattisia oireita, eristäytyneisyyden ja vieraantuneisuuden tunteita sekä epävarmuutta omasta identiteetistä. Kaikki maahanmuuttajat eivät koe näitä oireita, mutta moni kokee niitä jossain määrin. Oireet ja niiden voimakkuus riippuvat siitä, millainen sopeutumiskyky maahanmuuttajalla on ja millaisia piirteitä hänen edustamallaan etnisellä ryhmällä on. (Alitolppa-Niitamo 1994, 35.)

4.2 Kulttuurisokki lapsen kokemana

Kriisiin sisältyy aina elämänmuutos, kuten muutto uuteen maahan, joka pakottaa lapsen mukautumaan maailmaa koskevaan uuteen ja uhkaavaan tietoon. Tieto saa lapsen myös tajuamaan oman haavoittuvuutensa. Jokainen reagoi kriisiin omalla ainutlaatuisella tavallaan, mutta reaktioissa on yhteisiä piirteitä. (Poijula 2007, 36.) Lapsi kokee kulttuurisokin hyvin eri tavalla kuin aikuinen. Lapsen ikä, asema perheessä ja aikaisemmat kokemukset muuttamisesta ja vieraista kulttuureista vaikuttavat oleellisesti lapsen kokemaan kulttuurisokkiin. Mitä vanhempana lapsi muuttaa, sitä vaikeampaa sopeutuminen vieraaseen kulttuuriin on. Nuorelle on jo ehtinyt kehittyä oma kulttuuri-identiteetti, johon hän automaattisesti peilaa uutta kulttuuria. Tällöin vieraat

asiat tuntuvat todella vierailta. Nuorille on myös tärkeää sulautua joukkoon ja olla samanlainen kuin kaverit. Vanhemmille lapsille ja nuorille voi olla tärkeää tietää, kuinka ihmiset uudessa maassa pukeutuvat ja mikä on muotia. Uudessa kulttuurissa tämä saattaa olla jopa mahdotonta. Ensimmäistä kertaa ulkomaille muuttaessaan nuoret tarvitsevat paljon tukea ja rohkaisua. (Tikka 2004, 54–55.)

Aivan pieni lapsi kokee kulttuurin muutokset lähiympäristönsä kautta. Uudessa maassa ei olekaan tuttuja ja turvallisia esineitä ja asioita; televisiosta ei tule tuttuja ohjelmia tai koko televisiota ei ole ennen ollut ja ulkona saattaa olla lunta. Hieman vanhemmalle lapselle näyttäytyvät myös kodin ulkopuoliset asiat. Uuden maan olot mietityttävät sitä enemmän, mitä eksoottisemmasta maasta on kyse. Lapsi voi miettiä uuden maan etäisyyttä kotimaahan, ilmasatoa, vapaa-aikaa ja harrastusmahdollisuuksia sekä uutta koulua ja sitä, tuleeko hän saamaan ystäviä. Uusi kieli ja oudolta tuntuvat tavat voivat hämmentää kaiken ikäisiä lapsia. Myös paikallinen ruoka saattaa näyttää, tuoksua ja maistua oudolta. (Tikka 2004, 55–56.)

Koululla on lapsen sopeutumisen kannalta suuri merkitys ja nopeaa sopeutumista yleensä odotetaan. Eri maissa on erilaiset koulurakennukset, koulupäivien pituus vaihtelee, ainejako ei välttämättä ole samanlainen, opettajilla on erilainen kulttuuritausta, kouluruokailu on toisenlaista ja koulun asettamat vaatimukset vaihtelevat. Lapsi miettii, millainen uusi koulu on, onko se iso ja onko siellä vaikeaa. Kotitehtävät, opettajat, luokkakaverit ja käyttäytymistavat mietityttävät. (Tikka 2004, 56.)

Lapsen ja nuoren sopeutuminen voi kestää jopa vuoden. Kulttuurisokki voi näkyä vetäytymisenä ja eristäytyneisyytenä. Paikallisten kanssa ei haluta olla tekemisissä, vaikka juuri ystävyysuhteiden luominen auttaisi sopeutumaan. Koti-ikävä ilmenee itkuna ja unettomuutena. Myös vanhempien läpikäymä vaikea kulttuurisokki voi hidastaa lapsen kotoutumista. Lapsi voi kokea, ettei hänelläkään ole lupaa sopeutua. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen vie aikaa ja lapsi tarvitsee siinä tukea. Lapsen kulttuurisokin oireita tulisi käsitellä, sillä niillä saattaa muuten olla pitkäaikaisia seurauksia. Kokiessaan jatkuvasti epäonnistumisia lapsi on vaarassa syrjäytyä. Lapselle olisi tärkeää tarjota mahdollisuuksia kokea pystyvyyttä ja pätevyyttä, jotta hänellä säilyisi tunne oman elämänsä hallinasta. (Tikka 2004, 58–59.)

4.3 Modernisaatiosokki

Kulttuurisokin lisäksi teknisesti vähemmän kehittyneistä maista muuttavat kohtaavat modernisaatiosokin muuttaessaan teknisesti kehittyneempään maahan. Modernisaa-

tiosokki tarkoittaa sitä hämmennystä ja vaikeutta mikä aiheutuu, kun joudutaan opettelemaan uusia taitoja hallitakseen monimutkaisia elektronisia laitteita ja kulkuneuvoja. Tähän saattaa myös liittyä riskejä, jos laitteiden käyttöä ei opita oikein. Uusiin laitteisiin liittyy myös uudenlaista vastuuta ja taloudellisia kustannuksia. Tekniikan kehityneisyys mahdollistaa myös maahanmuuttajalle totutusta hyvinkin erilaisen ajankäytön, joka toisaalta voi vaatia täysin uudenlaista elämäntyyliä. (Alitolppa-Niitamo 1994, 50.)

Keskeinen asia uuteen ympäristöön sopeutumisessa on ennustettavuuden puuttuminen, jonka takia maahanmuuttaja joutuu jatkuvasti olemaan varuillaan ja tarkkaavaisena. Tunne on sama kuin esimerkiksi uudessa koulussa aloittaminen tai työ- tai asuinpaikan vaihtaminen. Tällöin ei voi tietää mistä mitään löytyy. Jokapäiväisestä elämästä selviämiseen voi kulua paljon voimavaroja, koska esimerkiksi ihmisten käytöksestä puuttuu ennustettavuus, eikä kieliongelmiin vuoksi ymmärrä opaskylttejä tai tuoteselosteita. (Räty 2002, 122.)

4.4 Puolustusmekanismit

Maahanmuuttajatyössä on hyvä tunnistaa puolustusmekanismeja, joilla maahanmuuttaja saattaa reagoida kulttuurisokin aiheuttamaan stressiin (Räty 2002, 122). Puolustusmekanismit ovat näkyvä osa maahanmuuttajan läpikäymää kulttuurisokkia. Opiskelijan tulee olla tietoinen puolustusmekanismeista, jotta hän pystyy havaitsemaan niitä maahanmuuttajan käytöksestä. Puolustusmekanismeja on monenlaisia ja niiden tarkoitus on suojata ihmisen psyykkistä hyvinvointia ja palauttaa tasapaino sekä poistaa ahdistusta (Vilkko-Riihelä 1999, 34).

Yksi tyypillinen puolustusmekanismi on omien vaikeuksien **projisointi eli heijastaminen** ympäristöstä johtuvaksi. Tällöin maahanmuuttaja käyttäytyy negatiivisesti ja epäluuloisesti ympäristöä kohtaan. Epämiellyttävät tapahtumat ja ominaisuudet siirretään muista ihmisistä tai ulkopuolisista tapahtumista johtuviksi. Jos maahanmuuttajalla on esimerkiksi vaikeuksia oppia suomen kieltä, voi hän projisoida ongelman opettajan syyksi selittäen tilannetta huonolla opetuksella. Vaikeus tulla toimeen jokapäiväisissä asioissa voidaan projisoida johtuvaksi yhteiskunnan epäloogisuudesta tai huonosta ohjeistuksesta, ei suinkaan kielitaidon vähäisyydestä tai haluttomuudesta oppia uuden elinympäristön toimintaperiaatteita. Toinen puolustusmekanismi on **samastuminen**. Tällöin maahanmuuttaja samastuu valtakulttuurin edustajiin ja saa näin rohkeutta itseensä. Hän voi pyrkiä käyttäytymään ja pukeutumaan valtakulttuurin

edustajien tavoin, tavoitteenaan samastua ja sulautua valtakulttuuriin. (Räty 2002, 122–123; Vilkkö-Riihelä 1999, 37.)

Tilanteiden ja asioiden **selittely ja korvikkeiden etsiminen** ovat myös puolustusmekanismeja. Maahanmuuttaja etsii ongelmalleen päteviä syitä itsensä ulkopuolelta. Hän selittelee tilannetta esimerkiksi niin, että ei haittaa jos hän ei opi suomen kieltä, koska hän haluaa joka tapauksessa palata kotimaahansa, kunhan tilanne siellä rauhoittuu ja kotiinpaluu on mahdollista. Ongelmatilanne voidaan myös arvioida uudelleen ja etsiä tapahtuneelle korvikkeita. Jos esimerkiksi uusien kavereiden etsiminen on vaikeaa uudessa kulttuurissa, voi maahanmuuttaja etsiä korvikkeen tälle toiminnalleen ja esimerkiksi paneutua täysin perheeseensä ulkomaailmasta eristäytyen. (Vilkkö-Riihelä 1999, 38.)

Eräs tyypillinen puolustautumiskeino on kokemien menetysten ja vaikeuksien **kieltäminen**. Uuteen maahan ja tilanteeseen suhtaudutaan ylioptimistisesti, koska menneisyys halutaan sulkea pois. Maahanmuuttaja saattaa eristää esimerkiksi pelon, vihan ja tuskan kokonaan pois omasta tunnemaailmastaan, koska ne ovat liian raskaita kannettavaksi. Joskus tunteiden ja tapahtumien kieltäminen voidaan virheellisesti selittää muistamattomuudella. Kokemusten eristämiseen liittyy myös usein tunteiden eristämistä. Tällöin maahanmuuttaja saattaa muistaa traumaattisen tapahtuman, mutta hän on kieltänyt kaikki siihen liittyvät tunteet. Kun tunnetasolla ei kyetä käsittelemään tapahtumia, saatetaan ne **älyllistää**. Tällöin maahanmuuttaja keskittyy esimerkiksi saatavilla oleviin faktoihin ja tilastotietoon kotimaansa tilanteesta. Vaikeita asioita voidaan käsitellä myös **lohkomalla**, jolloin maailma nähdään mustavalkoisena. Asiat, ihmiset ja tapahtumat ovat joko hyviä tai pahoja, välimuotoja ei nähdä. (Räty 2002, 122; Vilkkö-Riihelä 1999, 39.)

Maahanmuuttaja voi tiedostamattaan puolustautua **regressiolla eli psyykkisellä taantumisella**. Näin reagoidaan etenkin silloin, kun ympäristön vaatimukset käyvät liian koviksi. Maahanmuuttajasta tulee epäitsenäinen ja hän on muista riippuvainen, eikä ota enää vastuuta omasta tilanteestaan. Maahanmuuttaja ei jaksakaan itse yrittää vaan antaa vastuun muille, esimerkiksi viranomaisille. Maahanmuuttaja voi myös reagoida ikäkaudelleen epätyypillisellä tavalla. Hän saattaa esimerkiksi puolustautua itkulla ja pienikin pettymys voi laukaista itkun. (Räty 2002, 122; Vilkkö-Riihelä 1999, 39.)

Edellä mainittujen lisäksi on olemassa muitakin puolustusmekanismeja. Niin sanotussa **reaktionmuodostuksessa** negatiiviset tunteet voidaan peittää käyttäytymällä

päinvastoin kuin tunne edellyttäisi. Esimerkiksi vihamieliset tunteet saatetaan tukahduttaa yleistävällisellä käytöksellä. **Huumori** on yksi keino puolustautua. Tällöin vakava asia ikään kuin kumotaan huumorilla. Ihminen voi **takertua saamaan kaavaan**, jolloin hän ratkaisee kohtaamansa ongelman aina samalla tavalla, vaikka se ei edellisellä kerralla olisikaan osoittautunut sopivaksi ratkaisumalliksi. Voidaan myös pyrkiä **turvautumaan johonkin itseään voimakkaampaan tai auktoriteettiin**, kuten korkeassa asemassa olevaan sukulaiseen tai ystävään. Ihminen voi lisäksi käyttää puolustusmekanismina **fyysisiä oireita**. Hän voi paeta vastuuta tai selitellä tapahtumia vetoamalla kipeään selkään tai päänsärkyyn. (Vilkko-Riihelä 1999, 40.)

5 AKKULTURAATIO SOPEUTUMISEN SELITTÄJÄNÄ

Opinnäytetyön toimeksiantajan yksi toiminta-ajatuksista on maahanmuuttajan mahdollisimman hyvä integroituminen eli sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan (Maahanmuuttajayksikkö 2011). Akkulturaatioteoria auttaa opiskelijaa ymmärtämään maahanmuuttajan sopeutumisprosessia ja hahmottamaan kuinka maahanmuuttajat sopeutuvat. Voidaan ajatella, että kulttuurisokin onnistunut läpikäyminen johtaa sopeutumiseen, kun taas torjuntavaiheeseen jääminen joissain tapauksissa aiheuttaa syrjäytymisen.

Kahden tai useamman kulttuurin kohdatessa ihmisten on sopeuduttava muutoksiin. Kulttuurien kohtaaminen aiheuttaa muutosprosessin, johon liittyvät sekä vähemmistöryhmien sopeutuminen valtakulttuuriin että valtakulttuurin jäsenten sopeutuminen vähemmistöryhmiin. Kokonaisuudessaan tällaisessa muutosprosessissa on kyse akkulturaatioprosessista. (Liebkind 2000, 13.) Akkulturaatiokäsitys on määritelty jo 1930-luvulla. Klassisen määritelmän mukaan akkulturaatiolla tarkoitetaan ilmiöitä, jotka syntyvät eri kulttuureja edustavien ryhmien pitkäaikaisista välittömistä kontakteista. Se tarkoittaa myös näistä kontakteista seuraavia, joko toisen tai molempien ryhmien kulttuurissa tapahtuvia muutoksia. (Liebkind ym. 2004, 46.)

Akkulturaation vaikutuksia voidaan nähdä jo siirtomaa-aikoina. Erityisesti Intian ja Kiinan kolonisaatio Aasiassa, sekä Euroopan kolonisaatio Amerikoissa on tuonut mukanaan yhteiskunnallisia muutoksia. Muutokset ovat muokanneet näiden alueiden alkuperäisiä kulttuureja, kuten niiden perherakenteita ja sukupolvelta toiselle välittyvää kulttuuriperinnettä. Suurimpaan osaan näistä yhteiskunnista kolonisaatio toi mukanaan uusia uskontoja ja opetuksen muotoja, erityisesti koulujärjestelmän. Nykyisin sähköisen median lisääntynyt saatavuus jatkaa muutoksen edistämistä ulkoa käsin tuomalla esille vaihtoehtoisia elämäntapoja ja hyödykkeitä. Näiden vaikutus on johtanut selvään ydinperhe- ja yksiavioisenmallin yleistymiseen aikaisemmin moniavioisissa ja laajennetun perhemallin yhteiskunnissa. Länsimaisesta kulttuurista lähteväksi katsotaan myös sellaiset akkulturaatiiviset vaikutukset näissä yhteiskunnissa kuin myöhästynyt avioliitto, aikaisempaa pienempi lapsimäärä ja lisääntyneet avioerot. (Berry & Poortinga 2006, 66.)

Akkulturaatiota pidetään joko tilana tai prosessina. Akkulturaatio prosessina tarkoittaa ajan myötä tapahtuvia muutoksia toisen kulttuurin kanssa vuorovaikutuksessa olevien henkilöiden asenteissa, tunteissa, uskomuksissa, käyttäytymisessä ja arvoissa (vrt.

kulttuurisokki). Akkulturaatio nähdään dynaamisena prosessina, jossa tulee ottaa huomioon niin sitä edeltäviä, välittäviä ja muokkaavia kuin siitä seuraaviakin tekijöitä. Yleisempi näkemys on akkulturaation ymmärtäminen tilana, jolloin mitataan sen astetta tai määrää jonakin tiettyinä ajankohtana. Eli tällöin mitataan akkulturoituneen maahanmuuttajan asenteita, käyttäytymistä ja tunteita. (Liebkind 2000, 13–14.)

5.1 Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät

Maahanmuuttajan sopeutuminen uuteen ympäristöön alkaa heti, kun hän saapuu uuteen maahan. Sopeutuminen jatkuu niin kauan kun hän on suoranaisesti kontaktissa uuden maan kanssa. Sopeutuminen etenee yksilöllisesti ja siihen vaikuttavat monet erilaiset seikat, kuten maahanmuuttajan oma sopeutumiskyky. Jos maahanmuuttajalla on hyvä sopeutumiskyky, on sopeutuminen ja tasapainon löytäminen kulttuurien välillä helpompaa. Maahanmuuttaja, jolla on heikko sopeutumiskyky, kokee maahanmuuton raskaammin ja uuteen ympäristöön sopeutumisen vaikeammaksi. Muutoksen aiheuttamat mielenterveysongelmat ovat yleisempiä maahanmuuttajilla, joilla on huono sopeutumiskyky. (Alitolppa-Niitamo 1994, 29–30; Rätty 2002, 120.)

Sopeutumiseen vaikuttaa aina lähtötilanne. Maahanmuuttajan, joka on muuttanut vapaaehtoisesti ja ehtinyt valmistella muuttoa, on usein helpompi sopeutua kuin pakolaisten ja muiden pakon edessä lähteneiden. Sopeutuminen on sitä helpompaa, mitä samankaltaisemmasta kulttuurista on tullut. Kulttuurien samankaltaisuus auttaa helpommin hyväksymään suomalaisen arvomaailman ja tavat. Ruotsista Suomeen muuttavan on todennäköisesti helpompaa sopeutua kuin Myanmarista pakolaisena tulleen. Uuden kielen omaksumista edesauttavat kielitaito ja koulutus. Vastaavasti kielitaidon ja koulutuksen puute hankaloittavat sopeutumista. (Rätty 2002, 120.)

Sopeutumisen kannalta suuri merkitys on sillä, tuleeko maahanmuuttaja yksin vai esimerkiksi perheensä kanssa. Lähiympäristöltä saaman tuen merkitys korostuu, mutta kaikki eivät saa kaipaamaansa tukea. Usein tukea sopeutumiseen saa oman perheen jäseniltä ja saman etnisen ryhmän edustajilta. Myös maahanmuuttajan ikä vaikuttaa sopeutumiseen. Vanhempien maahanmuuttajien on yleensä vaikea omaksua uusia kulttuurimalleja, koska he ovat kotimaassaan jo kerran läpikäyneet sosialisoinnin eli kasvaneet oman maansa kulttuuriin. Lapset sopeutuvat aikuisia paremmin uuteen ympäristöön, mutta vasta murrosiässä tapahtuva muutto saattaa olla hyvinkin vaikea. Lapsena uuden kielen oppiminen on helpompaa kuin vanhempana. Niin kauan, kun lapsi on aktiivisessa kasvuiässä, hän oppii vieraan kielen ympäristössään vain kuuntelemalla ja puhumalla, eli samalla tavalla kuin äidinkielenkin. Kieltä ei tar-

vitse opetella samalla tavalla kuin aikuisten. Iän lisäksi maahanmuuttajan persoonallisuudella on vaikutusta sopeutumisen kannalta. Avoimuus ja joustavuus helpottavat huomattavasti sopeutumista. (Alitolppa-Niitamo 1994, 31; Oksi-Walter 2009, 99; Rätty 2002, 120.)

Vastaanottajamaan tapa ottaa vastaan maahanmuuttajia ja suvaita erilaisuutta vaikuttaa sopeutumiseen. Jos maahanmuuttaja kokee olevansa tervetullut uuteen ympäristöön ja ympäristö antaa hänelle tukea, on sopeutuminen helpompaa kuin välinpitämättömässä tai pahimmillaan vihamielisessä ympäristössä. Syrjintäkokemukset hidastavat sopeutumista ja kotoutumista. Maissa, joissa maahanmuuttajia painostetaan mukautumaan valtakulttuuriin, ovat maahanmuuttajien mielenterveysongelmat yleisempiä. (Alitolppa-Niitamo 1994, 30–32; Rätty 2002, 120, 124.)

Kulttuurista toiseen sopeutuminen on usein pitkä, jopa elinikäinen prosessi, josta jää usein ikuiset jäljet sen kokevaan ihmiseen. Toiset kuitenkin kokevat sen itseään rikastuttavana tapahtumana, joka vahvistaa omaa identiteettiä sekä lisää joustavuutta ja kypsyyttä ihmisenä. Toinen kokee suurta avuttomuutta uudessa kulttuuriympäristössä, mikä tekee elämästä helposti hyvin raskasta. (Alitolppa-Niitamo 1994, 24–25.)

5.2 Nelikenttäteoria

Akkulturaatiotutkimukset ovat usein rajoittuneet vain yksiulotteisiin muuttujiin ja lähestymistapoihin. Tällöin maahanmuuttajan sopeutumista tarkastellaan vain yhdestä näkökulmasta, kuten muutosta maahanmuuttajan arvomaailmassa. Niiden parantamiseksi on koko ajan kehitetty monikulttuurisuutta heijastavia kaksikulotteisia viitekehysjä. Näiden viitekehysten mukaan maahanmuuttajat voivat samastua enemmän tai vähemmän niin omaan kulttuuriinsa kuin valtakulttuuriinkin, eikä vahva side omaan kulttuuriin tarkoita vähäistä sitoutumista valtakulttuuriin. Vaikuttavimman viitekehysten tästä kaksisuuntaisesta akkulturaatiomallista kehitti kanadalainen John Berry, joka tutkii kulttuurien kohtaamisessa tapahtuvia psykologisia ilmiöitä. Hänen nelikenttäteoriansa on yksi tunnetuimmista yhteiskunnan ja vähemmistön välistä suhdetta kuvaavista teorioista. Teoriassaan Berry määrittelee integraation akkulturaatioteorian avulla. (Liebkind 2000, 19; Rätty 2002, 125.)

Akkulturaatioteoriaan kuuluu neljä sopeutumismallia, jotka muodostuvat sen mukaan, miten tärkeäksi maahanmuuttaja kokee synnyinmaansa kulttuuripiirteiden ja kulttuurisen identiteettinsä säilyttämisen ja miten tärkeänä hän pitää kontaktia valtakulttuuriin ja sen edustajiin. Nelikenttäteoriassa havainnollistetaan akkulturaation eri mahdolli-

suuksia. Berry ristiintaulukoi sekä vähemmistön oman kulttuurin ja identiteetin merkityksen että merkityksen suhteiden ylläpitämisestä valtakulttuuriin ja muihin vähemmistökuulttuureihin. Nelikentän avulla on mahdollista arvioida niin maahanmuuttajan omaa toimintaa ja sen tavoitteellisuutta kuin yhteiskunnan toimintaa. (Alitolppa-Niitamo 1994, 32; Liebkind 2000, 19; Rätty 2002, 125.)

Nelikenttäteorian (KUVIO 1) vaihtoehdot perustuvat kahteen peruskysymykseen, joihin maahanmuuttaja antaa vastauksen: ”Ovatko oma etninen/kulttuuri-identiteettini ja -tapani arvokkaita ja pitäisikö ne säilyttää?” ja ”Pitäisikö minun hakeutua myönteiseen vuorovaikutukseen valtaväestön kanssa ja osallistua yhteiskuntaelämään?” Ensimmäinen kysymys koskee maahanmuuttajan etnisen tai kulttuurisen identiteetin ja ominaispiirteiden säilyttämistä ja kehittämistä. Toinen kysymys koskee ryhmien välistä kontaktia ja yhteiskunnallista osallistumista. Näistä kahdesta kokonaisuudesta muodostuu akkulturaatiovaihtoehtojen nelikenttä eli neljä sopeutumismallia tai -asennetta. Maahanmuuttajaan itseensä liittyvien seikkojen lisäksi sopeutumismallin valintaan vaikuttaa myös se, millainen vapaus maahanmuuttajalle annetaan päättää näiden vaihtoehtojen välillä. Sillä on vaikutusta, onko maahanmuuttaja vapaa valitsemaan itse, vai saneleeko yhteiskunnan enemmistö aikataulun sopeutumiselle. (Alitolppa-Niitamo 1994, 32; Liebkind 2000, 19–20.)

Jos maahanmuuttajan vastaus kumpaankin kysymykseen on myönteinen, tuloksena on integraatio eli sopeutuminen, jossa oma kulttuuri säilytetään ainakin osittain samalla kun pyritään osallistumaan yhteiskuntaelämään. Jos vastaus ensimmäiseen kysymykseen on kielteinen ja toiseen myönteinen, tapahtuu assimilaatio eli sulautuminen, jolloin omaa kulttuuri-identiteettiä ei haluta säilyttää osallistuttaessa uuden maan yhteiskuntaelämään. Kun vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myönteinen ja jälkimmäiseen kielteinen, kyseessä on separaatio eli eristäytyminen. Separation mukaan maahanmuuttaja haluaa pitää kiinni omasta alkuperäisestä kulttuuristaan mutta ei halua osallistua laajemmalti yhteiskuntaelämään. Molempien vastausten ollessa kielteisiä on seurauksena marginalisaatio eli syrjäytyminen. Tällöin maahanmuuttajalla ei ole halua tai mahdollisuutta säilyttää omaa kulttuuriaan eikä hän osallistu yhteiskuntaelämään. (Liebkind 2000, 20.)

	Tärkeää säilyttää oma identiteetti ja kulttuuri		
Tärkeää ylläpitää eri etnisten ryhmien välisiä suhteita		Kyllä	Ei
	Kyllä	Integraatio/ sopeutuminen	Assimilaatio/ sulautuminen
	Ei	Separaatio/ eristäytyminen	Marginaalisaatio/ syrjäytyminen

KUVIO 1. Nelikenttäteorian sopeutumismallit (Räty 2002, 125)

Maahanmuuttajan sopeutumisen ihanteena on pidetty **integraatiota**. Tällöin maahanmuuttaja pystyy toimimaan valtakulttuurin täysivaltaisena jäsenenä, mutta säilyttää myös oman kulttuurinsa. Tässä tilanteessa voidaan puhua sopeutumisesta tai kotoutumisesta, jolloin maahanmuuttajan omaa kulttuuria kunnioitetaan, mutta hän on myös sopeutunut ympäröivään yhteiskuntaan. (Räty 2002, 126.) Integraation tuloksena on kaksikulttuurisuus. Tällöin tasapaino alkuperäiskulttuurin ja valtakulttuurin välillä on löytynyt. Maahanmuuttaja säilyttää omaa kulttuuriperinnettään, kuten oman kielen ja yhteyksiä kulttuuriryhmäänsä. Samalla hän omaksuu ja hyväksyy joitakin enemmistökulttuurin sääntöjä, tapoja ja arvoja sekä pystyy toimimaan tasavertaisena jäsenenä valtakulttuurin sosiaalisissa verkostoissa. Integraatio on mahdollista vain silloin, kun valtaapitävä kulttuuri on avoin ja joustava eri kulttuuriryhmien tarpeille ja toiveille. (Alitolppa-Niitamo 1994, 33.)

Maahanmuuttaja voi jossakin tilanteessa nähdä ainoaksi mahdollisuudeksi omaksua valtakulttuurin tavat ja kielen mahdollisimman nopeasti, jolloin hän **assimiloituu**. Hän haluaa puhua ja opettaa lapsilleen vain valtakulttuurin kieltä ja pyrkii muutenkin elämään mahdollisimman paljon valtakulttuurin tavoin. (Räty 2002, 126–127.) Assimilaatio voi tapahtua myös, jos maahanmuuttajalla ei ole mahdollisuutta kanssakäymiseen oman etnisen ryhmänsä kanssa. Assimilaatio voi tapahtua myös, jos valtakulttuuri ei anna maahanmuuttajalle mahdollisuutta oman kulttuurin ja kulttuuri-identiteetin säilyttämiseen. Tämä voi näyttäytyä niin, että maahanmuuttajalle ei esimerkiksi anneta mahdollisuutta omaan äidinkieleensä. (Alitolppa-Niitamo 1994, 32).

Jos maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurinsa, mutta ei kykene luomaan yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan puhutaan **separaatiosta** eli eristäytymisestä. Eristäyty-

minen voi tapahtua, jos maahanmuuttaja ei ole halukas esimerkiksi opettelemaan uutta kieltä ja on arjessa tekemisissä vain oman etnisen ryhmänsä kanssa. (Räty 2002, 126.) Hän arvostaa omaa syntyperäistä kulttuuriaan niin paljon, että haluaa säilyttää sen ja välttää yhteyttä valtakulttuuriin. Valtaväestö voi myös torjua mahdolliset yhteydenotot. Se voi haluta pitää toiset kulttuurit erillään ja eristyksissä. Tätä kutsutaan vähemmistön segregoinniksi. (Alitolppa-Niitamo 1994, 33.)

Joissain tapauksissa maahanmuuttajalla ei ole halua tai mahdollisuutta säilyttää omaa alkuperäistä kulttuuriaan eikä myöskään mahdollisuutta tai kiinnostusta olla yhteydessä valtakulttuuriin ja sen edustajiin. Tällöin tapahtuu **marginalisaatio** eli syrjäytyminen. Syrjäytyessään sekä omasta etnisestä ryhmästään että vastaanottajamaan valtakulttuurista maahanmuuttaja ei saa tukea eikä hyväksyntää kummaltakaan taholta. Maahanmuuttajien syrjäytyminen on mahdollista varsinkin sellaisissa maissa ja kulttuureissa, joissa vastaanottajamaa suvaitsee huonosti erilaisuutta ja maahanmuuttajat ovat eriarvoisessa asemassa valtakulttuuriin nähden. Riittämättömät kotouttamistoimetkin helposti johtavat maahanmuuttajan syrjäytymiseen. (Alitolppa-Niitamo 1994, 33.) Erityisesti syrjäytymisvaarassa ovat maahanmuuttajanuoret, jotka eivät ole kunnolla ehtineet omaksua vanhempiansa kulttuuria, mutta eivät myöskään pääse valtakulttuurin täysvaltaisiksi jäseniksi. He eivät välttämättä opi yhtään kieltä kunnolla, vaan osia sekä vanhempiansa kielestä että valtakulttuurin kielestä. Tällainen niin sanottu puolikielisyys voi johtaa helposti kiusaamiseen. (Räty 2002, 126–127.)

Akkulturaation vaikutuksia voidaan kuvata useilla eri tekijöillä. Akkulturaation onnistumisen merkkeinä pidetään muun muassa hyvää fyysistä ja psyykkistä terveyttä, hyvää itsetuntoa, yleistä tyytyväisyyttä, pätevää työsuoritusta ja hyviä arvosanoja. (Liebkind 2000, 17.) Akkulturaatiomallilla on todettu olevan yhteys siihen, kuinka stressaavana maahanmuutto koetaan. Stressaantuneimpia ovat maahanmuuttajat, jotka kokevat syrjäytyneensä kummastakin kulttuurista sekä maahanmuuttajat, jotka ovat eristäytyneet uudesta kulttuurista. Näillä maahanmuuttajilla on todettu olevan myös eniten mielenterveysongelmia. Vähiten mielenterveysongelmista kärsiviä ja vähiten stressaantuneita ovat maahanmuuttajat, jotka ovat integroituneet uuteen yhteiskuntaan säilyttäen samalla myös synnyinmaansa kulttuuria. Uuteen yhteiskuntaan täysin sulautuneet eli assimiloituneet maahanmuuttajat kokevat sopeutumisstressiä integroituneita enemmän, mutta vähemmän kuin syrjäytyneet ja eristäytyneet maahanmuuttajat. (Alitolppa-Niitamo 1994, 35–36.)

6 MAAHANMUUTTAJAPERHETYÖ

Lastenkasvatus on olennainen osa kulttuuriperinnettä. On huomattavissa merkittäviä eroja maanosien ja kulttuuripiirien välillä lapsen kiintymyssuhteen kehityksessä lapsen ja ensisijaisen huoltajan välillä. Kiintymyssuhde vaikuttaa koko lapsen kehitykseen, koska lapsi kehittää ensimmäisten elinvuosien aikana hoitajaansa emotionaalisen suhteen, jonka ajatellaan toimivan perustana kaikille lapsen myöhemmille ihmissuhteille. Eri kulttuureissa suhtaudutaan eri tavoilla lapsen hoitoon ja hänen läheisyyden tarpeeseensa. (Schubert 2007, 68–69.)

Perhe-sanana merkitys vaihtelee eri kulttuurien välillä. Suomalaiset ovat tottuneet, että perheeseen kuuluu vain isä, äiti sekä lapset, eikä perheen asioista, etenkin ongelmista puhuta perheen ulkopuolella. Yhteisöllisissä kulttuureissa perheeseen taas katsotaan kuuluvan vanhempien ja lasten lisäksi myös isovanhemmat ja muu suku. Perheen ja suvun käsitteiden ero voikin olla häilyvä ja muuttuva. (Talib, Löfström & Meri 2004, 61.) Maahanmuuttajat saattavat pitää tavallisena asiana tuoda koko perheensä mukaan keskusteluihin viranomaisten kanssa. Myös päätöksen tekoon voivat osallistua ydinperheen ulkopuolella olevat ihmiset. Perheen ja suvun merkitys näkyy myös siten, että entiseen kotimaahan jääneitä sukulaisia pidetään hyvin merkityksellisinä. Suuri välimatka ja epävarmuus siitä tapaako heitä enää koskaan luovat huolta myös Suomessa asuvien pakolaisten elämään. (Järvinen 2006, 148–149.)

Perhe voi olla maahanmuuttajan tärkein kotoutumisen resurssi silloin, kun se pysyy riittävän eheänä ja toimivana maastamuuton aiheuttamista suurista muutoksista huolimatta. Perheen ihmissuhteiden toimivuus perustuu riittävän hyvään yhteisymmärrykseen perheenjäsenten rooleista ja toimintaa säätelevistä normeista ja arvoista. Ongelmia aiheuttaa usein se, että uuteen maahan muutettaessa aiemmin opitut ja sisäistetyt sekä itsestään selvinä pidetyt normit, roolit ja käyttäytymistavat eivät enää toimi uudessa ympäristössä samalla tavalla kuin ne toimivat edellisessä kotimaassa. Ristiriitoja saattaa aiheutua siitä, että usein lapset sopeutuvat uuteen ympäristöön ja sen tapoihin aikuisia nopeammin. Aivan kuten muillekin lapsille, myös maahanmuuttajalapsille, on perhe heidän tärkein kehitysympäristönsä, joten sen hyvinvointiin tulisi kiinnittää huomiota. (Alitolppa-Niitamo 2005, 44–46.)

Maahanmuuttajaperhetyön yhtenä tehtävänä on auttaa maahanmuuttajia integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan sekä opastaa heitä selviämään arjessa. Tavoitteena on, että perheen arki alkaa sujua. Tähän sisältyy muun muassa se, että perhe

pystyy saamaan tukea yhteiskunnallisista palveluista ja asioimaan viranomaisten kanssa. (Vuori 2007, 128.)

Perhekeskusteluissa on hyvä ottaa lapset huomioon ja antaa heille mahdollisuuden puhua. Lapsen iästä riippuen he voivat osallistua keskusteluun tai leikkiä lähellä. On kuitenkin otettava huomioon, että pakolaisena maahan tulleilla maahanmuuttajilla voi olla hyvinkin vaikeita kokemuksia kotimaassaan tai pakolaisleirillä. Tällöin kannattaa miettiä onko lasten tarpeellista kuulla esimerkiksi vanhempien mahdollisesta kidutus-taustasta. (Järvinen 2006, 148.)

Lasten merkitys perheen integroitumisen kannalta on huomattu olevan suuri. Monet vanhemmat ovat hyväksyneet suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevia tapoja ja normeja ilman lapsia maahan saapuneita paremmin. Tämä johtuu siitä, että he ovat todenneet mahdollisimman hyvän integroitumisen olevan lasten parhaaksi. Monet vanhemmat arvostavat koulutusta ja suomalaista koulujärjestelmää ja haluavat lastensa kouluttautuvan. (Järvinen 2006, 149.) Muutosta uuteen maahan saattaa tulla raskain taakka lapsille, koska he oppivat koulussa uuden kielen ja kulttuurin vanhempiaan nopeammin. Tämän vuoksi he voivat joutua hoitamaan perheen käytännön asioita esimerkiksi pankissa ja virastoissa. Yhteisöllisiä arvoja korostavissa kulttuureissa lapset myös hoitavat pienempiä sisaruksiaan ja joskus jopa vanhempiaan. Lisäksi lapset saattavat kokea koulussa epäystävällistä ja torjuvaa käytöstä valtakulttuurin edustajilta. (Talib ym. 2004, 50.)

6.1 Maahanmuutto aiheuttaa haasteita perheelle

Maahanmuutto on itsessään hyvin stressaava tapahtuma. Stressiä voi lisätä perheille ja lapsille se, että perheenyhdistämisprosessit saattavat viedä pitkiäkin aikoja. Lapset on saatettu lähettää uuteen maahan etukäteen sukulaisten hoiviin tai jätetty kotimaahan esimerkiksi isovanhempien hoitoon. Ero perheestä on traumaattisinta, mitä lapsi voi kokea. Ikävä ja huoli vanhemmista voivat aiheuttaa monenlaisia ongelmia. Sodan kokeneet lapset ovat erityisen haavoittuvaisia, koska he ovat voineet kokea asioita, joita he eivät pysty koskaan unohtamaan. He ovat saattaneet menettää vanhempansa tai omaisiaan. He ovat periaatteessa menettäneet lapsuutensa ja voivat kärsiä traumaperäisestä stressihäiriöstä (PTSD), joka ilmenee toistuvina voimakkaina muistoina tai menneen torjuntana. (Talib ym. 2004, 50–51.)

Perheen sisäiset jännitteet liittyvät usein vanhempien ja heidän lastensa eritahtiseen sopeutumiseen eli akkulturaatioon. Lapset sopeutuvat uuteen maahan ja kulttuuriin

usein vanhempia nopeammin. Lapsille koulu ja päiväkotit ovat tärkeitä uuteen maahan sopeuttajia. (Haavikko & Bremer 2009, 26.) Vanhemmat voivat joko kannustaa tai estää lasta sopeutumaan uuteen maahan. Jos vanhemmat eivät opi suomen kieltä tai kulttuuria he eristäytyvät valtakulttuurista noudattaen vain kotimaansa kulttuuria ja tapoja. He ovat myös voineet joutua valtakulttuurin syrjimiksi, jolloin he voivat puolustautua pitämällä kiinni perinteistään ja tavoistaan. Vanhemmat siis saattavat elää psykologisesti edelleen omassa maassaan, ja ovat Suomessa vain lastensa välityksellä. Ristiriitoja perheissä aiheutuukin usein juuri silloin, kun vanhemmat pyrkivät pakottamaan lapsensa noudattamaan kotimaansa kulttuuria ja perinteitä, vaikka ne saattavat tuntua lapsista käsittämättömiltä. (Talib ym. 2004, 55–56.)

Kulttuuriristiriidat ja vanhempien oppima ankara kasvatuskulttuuri saattavat johtaa siihen, että maahanmuuttajalapsi tai -nuori piilottaa identiteettinsä ja pyrkii omaksumaan valtakulttuurin arvoja, kielen ja elämäntavat vanhemmiltaan salaa. Tällainen salailu on vakava uhka tasapainoisen identiteetin saavuttamiselle. Perheen sisäisen rauhan ylläpitämisen vuoksi ristiriitatilanteissa pyritään kompromisseihin. Vanhemmat saattavat hyväksyä omien kulttuuriarvojen väheksymistä ja nuori puolestaan teeskentelee hyväksyvänsä ja kunnioittavansa vanhempiensa arvoja. Yhteiskulttuurista saapuvan perheen isä yleensä noudattaa tarkimmin ja tiukimmin perinteisiä arvojaan, kun taas muut perheenjäsenet yleensä sopeutuvat nopeammin. Äiti toimii usein välittäjänä kahden kulttuurin aiheuttamissa ristiriidoissa. (Talib ym. 2004, 56.)

Vanhempien arvo lasten silmissä saattaa laskea, jos vanhemmat eivät pysty sopeutumaan uuteen maahan ja oppimaan uutta kieltä. Tällöin perheen perusasetelma voi kääntyä pääläelleen, kun lapsesta tulee perheen asioita hoitava aikuinen. (Haavikko & Bremer 2009, 26.) Myös vanhempien roolit voivat muuttua, koska lähtömaassa äidin paikka on yleensä ollut kotona, mutta uusi yhteiskunta saattaa edustaa täysin päinvastaisia arvoja ja järjestelmiä, joihin voi olla vaikea sopeutua. Isän tehtävä on yleensä ollut edellisessä kotimaassa perheen elättäminen työllä, mutta uudessa maassa työn löytyminen ja rahan ansaitseminen eivät olekaan välttämättä niin yksinkertaisia asioita. Voi käydä jopa niin, että äiti saa ansiotyötä, mutta isä ei, jolloin perinteiset perhearvot voivat joutua koetukselle aiheuttaen ristiriitoja perheen sisälle. (Talib ym. 2004, 57–58.)

6.2 Maahanmuuttajatyötä tekevän haasteet

Maahanmuuttajaperhetyötä tekevän tulisi pohtia omia ennakko-odotuksiaan ja käsityksiään ja hylätä mahdolliset stereotyyppiset ajatusmallinsa, koska jokainen

maahanmuuttaja on yksilö. On myös syytä tiedostaa oma käsityksensä siitä, miten näkee toisen kulttuurin tavat ja miten niitä vertailee omaan kulttuuriinsa. Suomalaisen on helppoa arvottaa omat kulttuuritapansa maahanmuuttajan kulttuuritapojen yläpuolelle ja pitää niitä ainoina oikeina tapoina. On kuitenkin muistettava, että siinä missä pidämme suomalaisia tapoja itsestään selvyytenä ja turvallisena tapana elää, pitävät myös maahanmuuttajat omia tapojaan itsestään selvyyksinä. Tällainen arvottaminen saattaa johtaa siihen, että maahanmuuttaja tuntee muukalaisuutta ja vierautta valtakulttuuria ja sen edustajia kohtaan. Perheen kanssa käydyt keskustelut kulttuurieroista ehkäisevät muukalaisuuden tunteen syntymistä ja edistävät perheen kotoutumista uuteen maahan ja kulttuuriin. Avaamalla erojen merkitystä perheen eri jäsenille päästään luottamuksellisesti neuvottelemaan realistisista ja käytännöllisistä auttamisen muodoista. On siis otettava perhe mukaan auttamisen muotoja pohdittaessa ja kuunneltava koko perheen ajatuksia asiasta. (Järvinen 2006, 150–152.)

Omaa, läheistemme ja samasta kulttuuritaustasta olevien ihmisten käyttäytymistä selitetään usein ulkoapäin, heidän henkilökohtaisista ominaisuuksistaan riippumattomilla seikoilla. Jos joku käyttäytyy tavallisuudesta poikkeavalla tavalla, saatetaan käytöstä selittää ulkoisilla tekijöillä, kuten väsymyksellä, emmekä luonteeseen kuuluvilla piirteillä. Henkilön kärtyisyys siis johtuu väsymyksestä, ei suinkaan kärtyisästä luonteesta. (Forsander ym. 1994, 53.)

Jos poikkeavasti käyttäytyvä ihminen on itsellemme vieraasta tai vähemmän tutusta etnisestä ryhmästä, selitetään hänen käytöstään usein hänen henkilökohtaisilla ominaisuuksillaan, kansallisuudellaan tai kulttuuritaustallaan. Ihmisen poikkeavaa käytöstä pidetään siis helposti kulttuurin piirteenä. Jos toisesta kulttuurista lähtöisin oleva asiakas saapuu tapaamiseen myöhässä, voidaan ajatella, että se kuuluu hänen kulttuuriinsa, vaikka todellisuudessa syy myöhästymiselle voikin olla myöhässä saapunut linja-auto. Suomalaisen miehen pahoinpidellessä vaimoaan saatetaan ajatella, että syy on miehen väkivaltaisuus. Jos taas arabi pahoinpitelee vaimoaan, voidaan ajatella, että se kuuluu heidän kulttuuriinsa ja on luonnollista, vaikka näin ei todellisuudessa ole. (Forsander ym. 1994, 53.)

7 TIETOPAKETIN TUOTTEISTAMINEN

Opinnäytetyön osana teimme Kuopion maahanmuuttajayksikölle tietopaketin. Se on tarkoitettu ensisijaisesti auttamaan opiskelijoita maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamisessa sekä hahmottamaan työn taustalla vaikuttavaa teoriapohjaa. Ulkomaalaisten parissa töitä tehdessä ovat kulttuuriin ja kulttuurieroihin liittyvät tekijät jatkuvasti läsnä. Työntekijällä on hyvä olla tietoa kulttuureista, kulttuurieroista ja sopeutumisesta. Näitä tuodaan tietopaketissa esille. On kuitenkin syytä varoa liian yksioikoisia selitysmalleja, jotka voivat työn helpottamisen sijaan vieraannuttaa asiakkaan työntekijästä. (Forsander, Ekholm & Saleh 1994, 52–53.)

Kun kommunikoidaan vieraasta kulttuuripiiristä lähtöisin olevan henkilön kanssa, voivat erilaiset maailmankuvat ja maailman selitysmallit aiheuttaa virhetulkintoja. Kulttuurierojen tiedostaminen vähentää tällaisten virhetulkintojen mahdollisuutta. (Pitkänen & Kouku 1999, 34–35.) Tietopaketissa on kerrottu kulttuurieroista, jotta virhetulkintojen mahdollisuus vähenee.

Tietopaketin valmistumista voidaan kuvata tuotteistamisprosessin kautta. Tuotteistamisprosessi on käsite, joka kuvaa idean kehittymistä tuotteeksi. Siinä voidaan erottaa viisi erillistä vaihetta. Ensimmäinen vaihe on ongelman tai kehittämistarpeen tunnistaminen, jota seuraa ideointi ratkaisujen löytämiseksi. Kolmas vaihe on tuotteen luonnostelu ja viimeiset kaksi tuotteen kehittäminen ja viimeistely. Vaiheesta toiseen siirtyminen ei edellytä edellisen vaiheen päättymistä, vaan vaiheiden välillä voidaan liikkua joustavasti ja yhtäaikaaisesti. (Jämsä & Manninen 2000, 28.)

7.1 Kehittämistarpeen tunnistaminen ja ideointi

Tuotekehitysprosessin käynnistyminen edellyttää tuotteen tarpeen, ja idean sen toteuttamismahdollisuudesta. Tarpeen ja toteuttamismahdollisuuksien löytäminen voi tapahtua kahdella tavalla, sattumalta tai järjestelmällisen etsimisen seurauksena. (Jokinen 2001, 18.) Tuotekehittelyllä voidaan parantaa jo olemassa olevaa tuotetta tai kehittää kokonaan uusi tuote (Jämsä & Manninen 2000, 29–30). Tässä opinnäytetyössä tuotteistamisprosessi käsittelee uuden tuotteen kehittämistä (KUVIO 2).

KUVIO 2. Uuden tuotteen kehittäminen (Jämsä & Manninen 2000, 30)

Aloitimme ideoinnin pohtimalla erilaisia tapoja yhdistää opinnäytetyössä toiminnallisuus ja monikulttuurisuus. Mietimme, millaisia puutteita tai ongelmia olimme itse kohdanneet esimerkiksi harjoitteluissa koulutuksemme aikana, sekä erityisesti mitä koimme jääneen teoretiedoissamme puutteelliseksi monikulttuurisuuden osalta. Koimme, että meillä ei ollut riittävästi ammatillisia valmiuksia maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseen ja heidän läpikäymiensä asioiden ymmärtämiseen. Esimerkiksi sopeutumiseen ja kulttuurieroihin liittyvistä asioista jouduimme etsimään tietoa itsenäisesti. Tältä pohjalta koimme tarpeellisena aiheeseen liittyvän syventävän tiedon tuottamisen opiskelijoille, jotka ovat omissa harjoitteluissaan vastaavassa tilanteessa. Idea kansioista alkoi muotoutua melko nopeasti.

7.2 Tietopaketin luonnosteluvaihe

Kun tuotteen suunnittelua ja valmistamista koskeva päätös on tehty, alkaa tuotteen luonnostelu. Jämsän ja Mannisen (2000, 43) mukaan tuotteen laadun varmistamiseksi on luonnosteluvaiheessa otettava huomioon erilaisia osa-alueita. Oman opinnäytetyömme kannalta keskeisiksi nousivat asiakasprofiilin määrittäminen, tuotteen asiiasällön hahmottaminen sekä arvot ja periaatteet, jotka ohjaavat tuotteen kehittäjä.

Alkuperäinen idea oli tehdä kansio kulttuurieroista, jossa olisimme kuvanneet eri kulttuuripiirien tärkeimpiä piirteitä ja eroja niiden välillä. Idea lähti muokkautumaan kohti lopullista muotoaan toimeksiantajamme kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Esimme ideamme toimeksiantajallemme ensimmäisessä yhteisessä tapaamisessa. Idea kansion tekemisestä oli heidän mielestään toimiva vaihtoehto, mutta sisältöön ehdotettiin muutoksia. Kulttuurierojen tarkempaa avaamista ei pidetty tarkoituksen mukaisena, koska heidän työssään kohdataan asiakkaat yksilöinä, eikä niinkään tietyn kulttuurin edustajina. Toimeksiantajamme ehdotti, että toisimme tietopaketissa esille eri kulttuureista tulevien asiakkaiden kohtaamista. Tietopaketin tarkoituksena

olisi auttaa maahanmuuttajayksikköön tulevia harjoittelijoita ja mahdollisesti myös uusia työntekijöitä kohtaamaan maahanmuuttajia sekä ymmärtämään paremmin maahanmuuttajan läpikäymää sopeutumisprosessia.

Maahanmuuttajayksikön tarkoituksena on auttaa pakolaisia ja maahanmuuttajia sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan mutta säilyttämään sen ohella omaa kulttuuri-identiteettiään. Samalla maahanmuuttajayksikkö pyrkii edistämään suomalaisen yhteiskunnan ymmärrystä vieraista kulttuureista. (Maahanmuuttajayksikkö 2011.) Kansion sisältöä miettiessämme otimme huomioon sekä nämä yksikön toimintaperiaatteet että laajemmin sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Näistä korostuivat ihmisoikeuksien ja ihmisarvon osalta oikeus tulla kohdatuksi kokonaisvaltaisesti sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden osalta negatiivisen syrjinnän estäminen ja erilaisuuden tunnustaminen. (ks. Ammattieettinen lautakunta 2005, 7–9.) Kansion sisällössä nämä eettiset periaatteet toteutuvat välillisesti siten, että se auttaa harjoittelijaa tai uutta työntekijää ymmärtämään maahanmuuttajan lähtökohtia ja siten työsäännön kohtaamaan asiakkaan kokonaisvaltaisesti sekä huomioimaan hänen erityistarpeensa.

Mahdollisuutena oli joko kehittää maahanmuuttajayksikön jo olemassa olevaa perehdyttämiskansiota tai tehdä täysin uusi kokonaisuus. Päädyimme tekemään uuden tuotteen, koska halusimme keskittyä nimenomaan tuottamaan tietoa sopeutumisprosessiin liittyen, emme niinkään esitellä yksikön toimintaa perehdytyskansion tapaan. Tavoitteenamme oli sisällyttää kansioon sellaisia asioita, jotka helpottavat maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamista ja asiakkaan tilanteen ymmärtämistä. Kansiomme sisältää perustietoa kulttuurisokista ja sopeutumisesta, mutta käsittelemme kansiossa myös maahanmuuttajien kohtaamiseen liittyviä kulttuurieroja.

7.3 Tietopaketin kehittäminen

Tuotteen kehittäminen etenee luonnosteluvaiheessa tehtyjen ratkaisujen pohjalta. Kun tuotteella halutaan välittää tietoa, tuotteen asiasisällöstä laaditaan jäsentely. Tavallisia tiedon välittämisen muotoja ovat erilaiset painotuotteet. Tuotteen kehittämissä vaiheissa tehdään tuotteen sisältöä ja ulkoasua koskevat valinnat. (Jämsä & Manninen 2000, 54–56.)

Aloitimme tuotteen kehittelyn jäsentämällä luonnosteluvaiheessa tulleita mahdollisia asiasisältöjä ajatuskartan muotoon. Näin tuotteen sisältö selkiytyi ja rajautui tarkoi-

tuksen mukaiseksi. Samalla tuotteen työnimi tarkentui kansioista tietopaketti. Tietopaketti sisältää:

- perustietoa kulttuurieroista
- kaaviot kiintiöpakolaisen valinnasta, turvapaikan hakemisesta ja perheenjäsenen oleskeluluvan käsittelystä
- kulttuurisokin vaiheet ja puolustusmekanismit
- akkulturaatioteorian
- kuvauksen maahanmuuttajayksikön tekemästä työstä ja yhteistyötahoista
- tietoa kansalaisuuden hakemisesta
- tietoa kotouttamisohjelmasta
- maahanmuuttajayksikön työtä ohjaavia lakeja.

Tavoitteenamme oli tehdä tietopaketti helppolukuinen ja selkeä kokonaisuus, josta tarvittavat tiedot löytyvät nopeasti. Teimme kansioista sellaisen, että sitä pystyy päivittämään tarvittaessa. Kansiomme muodostuu muovitaskuihin laitetuista A4-sivuista, joten sinne on tarvittaessa helppo lisätä tietoa. Teimme kansioista ulkonäöltään miellyttävän ja lukijaystävällisen. Valitsimme fontin, joka on asiatyylisiin sopiva ja selkeä. Taustaksi valitsimme hillityn ja aiheeseen sopivan kuvan ja värejä käytimme harkiten.

7.4 Tietopaketin viimeistely

Tuotekehittelyn eri vaiheissa on hyvä saada arviointia ja palautetta tuotteesta. Tehokkain tapa saada palautetta on koekäyttää tuotetta ennen sen lopullista viimeistelyä. Koekäyttötilanteen olisi hyvä olla mahdollisimman todellinen arjen tilanne, jotta tuotteen toimivuudesta saadaan todenmukainen kuva. Jotta taataan palautteen puolueettomuus, olisi tuotetta hyvä testata myös tuotteistamisprosessin ulkopuolisilla henkilöillä, eli ihmisillä, joille tuote ei ole ennestään tuttu. Näin vältetään liian rohkaisevalta ja kritiikittömältä palautteelta, jota voi saada esimerkiksi toimeksiantajalta ja opponenteilta, jotka ovat seuranneet ja kommentoineet tuotteen valmistumista alusta asti. Tuotteen viimeistely käynnistyy, kun kaikki tarpeellinen palaute tuotteesta on saatu. (Jämsä & Manninen 2000, 80.)

Tuotteistamisprosessin eri vaiheissa pyysimme palautetta tietopakettista useilta eri henkilöiltä. Ennen varsinaista koekäyttöä saimme palautetta opponenteilta, ohjaavalta opettajalta sekä muutamilta sosiaali- ja muiden alojen opiskelijoilta. Palautteet koskivat lähinnä otsikoiden täsmentämistä, sisällön järjestyksen loogisuutta ja käsitteiden tarkempaa määrittelyä. Näiden palautteiden pohjalta teimme tarvittavia korjauksia

tietopakettiin ennen kuin veimme sen toimeksiantajalle nähtäväksi sekä toisen ammattikorkeakoulun kahdelle sosionomiopiskelijalle koekäytettäväksi. He olivat maahanmuuttajayksikössä suorittamassa opintoihinsa liittyvää harjoittelua, eikä tuote ollut heille tuttu, joten he olivat ihanteellisia koekäyttäjiä tietopaketille. Saimme heiltä rakentavaa palautetta, jonka otimme huomioon viimeistellesämme tietopakettia. Opiskelijat antoivat palautetta lähteiden tarkentamisesta ja maahanmuuttajayksikön yhteistyötahojen laajemmasta esittelystä. Heidän mielestään tietopaketissa toimivaa oli käsitteiden avaaminen sekä selkeä ja helppolukuinen kokonaisuus. Opponenteilta saamamme palautteen mukaan tietopaketista olisi heille hyötyä, jos he menisivät nyt harjoitteluun maahanmuuttajayksikköön tai johonkin muuhun paikkaan, jossa kohdataan maahanmuuttajia.

Viimeistelyvaiheeseen kuuluu tuotteen viimeistelyn lisäksi suunnitelma siitä, minne tuotetta jaetaan (Jämsä & Manninen 2000, 81). Valmis tietopaketti viedään maahanmuuttajayksikön lisäksi niille yhteistyötahoille, jotka kokevat sen tarpeelliseksi oman työnsä tai harjoittelijoiden kannalta. Levittäminen jää toimeksiantajan vastuulle, mutta mahdollisia paikkoja voisivat olla esimerkiksi maahanmuuttajien terveydenhoitaja sekä koulut ja päiväkodit, joissa on maahanmuuttajia.

8 POHDINTA

Sosionomi (AMK) -koulutuksemme aikana monikulttuurisuus on noussut entistä enemmän esille yhteiskunnassa. Aiheen ajankohtaisuus näkyy muun muassa lähes-tyvien vaalien nostattamassa maahanmuuttokriittisessä keskustelussa. Koimme kuitenkin aiheen käsittelyn jääneen koulutuksessamme hyvin pintapuoliseksi. Koska aihe oli meistä mielenkiintoinen, halusimme syventyä siihen tarkemmin opinnäytetyössämme. Meille oli alkuvaiheesta asti selvää, että haluamme tehdä toiminnallisen opinnäytetyön. Myös jonkinlaisen tuotteen valmistaminen oli mielestämme kiinnostava mahdollisuus sen käytännönläheisyyden takia. Monikulttuurisuus oli luonteva valinta aihepiiriksi, koska se oli meille kaikille yhteinen mielenkiinnonaihe. Päätimme yhdistää nämä kaksi kokonaisuutta ja tehdä toiminnallisen opinnäytetyön monikulttuurisuuden alueelta. Mielestämme saimme tehtyä tietopaketista tarkoituksenmukaisen ja saamamme palautteet myös vahvistavat tätä käsitystä.

Ammatillisen kasvun kannalta tämä opinnäytetyöprosessi oli merkittävä ja hyvin opettavainen. Koemme saaneemme tuotteistamisprosessista ymmärryksen ja valmiuden hyödyntää sitä työelämässä. Olemme kehittyneet tiedonkeruussa ja opimme tarkastelemaan lähteitä kriittisesti. Myös toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetyn aineiston ja esittämämme tiedon luotettavuus on tärkeää. Käyttämämme lähdekirjallisuus on pääosin uutta ja vanhemmistakin lähteistä tarkistimme, että niiden tarjoama tieto on edelleen paikkansa pitävää. Teoriaperustana käytetyt kulttuurisokki ja akkulturaatio sekä niiden taustalla vaikuttavat kulttuurierot ovat omalla tavallaan ajatonta tietoa, joiden peruslähtökohdat säilyvät samoina. Tämä mahdollisti myös hieman vanhempien teosten käyttämisen luotettavina lähteinä. Kokosimme tiedon useista eri lähteistä ja vertailimme niiden yhdenmukaisuutta, jotta varmistuimme tiedon luotettavuudesta ja paikkansa pitävyydestä. Haasteeksi koimme kulttuurisokin, jossa perusidea oli sama, mutta vaiheet ja niistä käytetyt nimet olivat lähes kaikissa lähteissä hieman erilaiset.

Ammatillisen kasvun kannalta olisimme toivoneet enemmän yhteistyötä toimeksiantajan kanssa, näin olisimme saaneet entistä enemmän työelämälähtöisiä näkökulmia työhömmekokonaisuutena. Koimme hankalaksi löytää yhteistä aikaa toimeksiantajan kanssa. Rakentavaa palautetta olisimme kaivanneet enemmän. Tästä näkökulmasta ajatellen olisimme opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa voineet selvittää tarkemmin toimeksiantajan näkökulmia ja toiveita tietopakettiin liittyen, esimerkiksi järjestämällä heille aivoriihen. Toisena haasteena oli olennaisen sisällön hahmottaminen ja rajaa-

minen monikulttuurisuuden laajasta kentästä. Tietopaketin sisältö muuttui useaan otteeseen teoriaperustan ja näkökulman tarkentumisen myötä.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota opiskelijalle tietoa maahanmuuttajan sopeutumisesta, joten käyttämämme teoriat ovat mielestämme perusteltuja ja tarkoituksenmukaisia. Kaikki maahanmuuttajat käyvät kulttuurisokin läpi jollakin tavalla, joten oli luontevaa käyttää sitä yhtenä kantavana teoriana. Koimme tärkeäksi saada mukaan myös yhteiskunnallista näkökulmaa, joten toiseksi teoriaksi valikoitui akkulturaatio-teoria, jolla tarkastellaan maahanmuuttajan sopeutumista valtakulttuuriin. Olisimme voineet laajemmin perehtyä vaihtoehtoihin teorioihin. Käyttämämme teoriat olivat alusta asti toimivia ja sen vuoksi valitsimme ne ehkä turhan nopeasti ja hieman kriittömästäkin.

Monikulttuurisuuteen liittyviä opinnäytetöitä on tehty melko vähän, joten aiheita opinnäytetöille riittää paljon. Omalle työllemme mahdollisia jatkotutkimuksia voisivat olla esimerkiksi työntekijöille suunnattu selvitys siitä, kuinka hyödyllisiksi he kokevat perehdytyskansiot tai valmistamamme kaltaiset tietopaketit opiskelijan ohjauksen välineenä. Sopeutumiseen liittyen voisi tehdä tutkimuksen siitä, kokevatko maahanmuuttajat saavansa riittävästi tukea, ymmärrystä ja tasa-arvoista kohtelua. Lisäksi voisi tutkia maahanmuuttajien kokemuksia kulttuurisokista ja akkulturaatiosta. Jatkotutkimuksia voitaisiin tehdä myös lapsiin ja perheisiin liittyen esimerkiksi lasten kokemia ristiriitoja vanhempien kulttuurin ja valtakulttuurin välillä toimimisesta.

LÄHTEET

- Alho, O., Lehtonen, J., Raunio, A. & Virtanen, M. 1994. *Ihminen ja kulttuuri*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Alitolppa-Niitamo, A. 1994. *Kun kulttuurit kohtaavat*. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Alitolppa-Niitamo, A. 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Vammalan Kirjapaino Oy. 37–52.
- Alitolppa-Niitamo, A. & Söderling, I. 2005. Johdanto. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Söderling, I. & Fågel, S. *Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin*. Vammalan Kirjapaino Oy. 7–12.
- Ammattieettinen lautakunta. 2005. *Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet*. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.
- Berry, J. & Poortinga, Y. H. 2006. Cross-cultural theory and methodology. Teoksessa Georgas, J., Berry, J., van de Vijver, F. J. R., Kağitçibaşı, C. & Poortinga Y. H. *Families Across Cultures. A 30-Nation Psychological Study*. Cambridge University Press. 51–71.
- Forsander, A., Ekholm, E. & Saleh, R. 1994. *Monietninen työ haaste ammattitaidolle*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. *Kulttuuriavain*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Geert Hofstede, *Cultural Dimensions*. 2009 [viitattu 13.1.2011]. Saatavissa: <http://www.geert-hofstede.com/index.shtml>
- Haavikko, A. & Bremer, L. 2009. *Ulkoisesti erilaisia, sisäisesti samanlaisia. Opas mielenterveystyöhön yli kulttuurirajojen*. Helsinki: SMS-Tuotanto Oy.
- Halinoja, R., Malmberg, R. & Salo-Lee, L. 1996. *Me ja Muut. Kulttuurien välinen viestintä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hofstede, G. 1997. *Cultures and organizations: Software of the Mind*. The McGraw-Hill Companies, Inc.
- Hublin, Marja-Leena. 2010. Sosiaalityöntekijä. Kuopio. 4.10. – 5.11.2010. Henkilökohtainen tiedonanto.
- Huttunen, Annukka. 2010. Perhetyöntekijä. Kuopio. 15.2. – 19.3.2010. Henkilökohtainen tiedonanto.
- Jokinen, T. 2001. *Tuotekehitys*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. *Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Järvinen, R. 2006. Maahanmuuttajaperhe – ihmisiä suomalaisten silmin. Teoksessa Helminen, J. (toim.). *Elämä koettelee, tuki kannattelee*. Juva: WS Bookwell Oy. 139–154.

Liebkind, K., Mannila, S., Jasinskaja-Lahti, I., Jaakkola, M., Kyntäjä, E. & Reuter, A. 2004. *Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Tampere: Tammer-Paino.

Liebkind, K. 2000. Kun kulttuurit kohtaavat. Teoksessa Liebkind, K. (toim.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Maahanmuuton vuosikatsaus 2009. Sisäasiainministeriö: Maahanmuutto-osasto [viitattu 14.2.2011]. Saatavissa:
<http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2754,2762>

Maahanmuuttajayksikkö. 2011. [viitattu 13.1.2011] Saatavissa:
<http://www.kuopio.fi/web/maahanmuuttajat/maahanmuuttoyksikko>

Martikainen, T., Sintonen, T. & Pitkänen, P. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, T. (toim.). *Ylirajainen kulttuuri. Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Oksi-Walter, P. 2009. Syleilen ulkomaalaista. Teoksessa Oksi-Walter, P., Roos, J. & Viertola-Cavallari, R. (toim.). *Monikulttuurinen perhe*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy. 67–127.

Pitkänen, P. & Kouku, S. 1999. *Vieraiden kulttuurien kohtaaminen viranomaistyössä*. Helsinki: Oy Edita Ab.

Poijula, S. 2007. *Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen*. Helsinki: Gumerus Kirjapaino Oy.

Räty, M. 2002. *Maahanmuuttaja asiakkaana*. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Schubert, C. 2007. *Monikulttuurisuus mielenterveystyössä*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Talib, M., Löfström, J. & Meri, M. 2004. *Kulttuurit ja koulu. Avaimia opettajalle*. Vantaa: Dark Oy.

Tikka, I. 2004. *Suomalainen lapsi maailmalla. Kolmannen kulttuurin kasvatit*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vilkko-Riihelä, A. 1999. *Psyhyke. Psykologian käsikirja*. Porvoo: WSOY- Kirjapainoyksikkö.

Vuori, J. 2007. Perheen nimissä. Maahanmuuttajien opastusta tasa-arvoon. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.). *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino. 128–167.

---

www.savonia.fi

Lukijalle

Tämä tietopaketti valmistettiin osana Savonia-ammattikorkeakoulussa tehtyä opin-
näytetyötä Kuopion kaupungin maahanmuuttajayksikölle. Se on tarkoitettu ensisijai-
sesti auttamaan opiskelijoita maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamisessa sekä hah-
mottamaan työn taustalla vaikuttavaa teoriapohjaa. Tietopaketti sisältää kolme kaa-
viota, joissa kuvataan vaihtoehdot, joiden kautta pakolainen voi saapua Suomeen. Li-
säksi halusimme avata joitakin pakolaistyön reunaehtoja, jonka vuoksi käsittelemme
lyhyesti kotouttamisohjelmaa ja keskeisiä lakeja.

Tietopaketissa käytämme termejä **maahanmuuttaja**, **turvapaikanhakija**, **pakolainen**
ja kiintiöpakolainen. Maahanmuuttaja on kattotermi kaikille Suomessa pysyvästi
asuville ulkomaalaisille. Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka tulee turvat-
tomasta maasta. Hän hakee turvapaikkaa vasta Suomeen tulon jälkeen. Turvapaikan
hakijasta tulee pakolainen, kun hän on saanut oleskeluluvan Suomeen. Pakolaisella
tarkoitetaan henkilöä, joka joutuu pelkäämään joutuvansa kotimaassaan vainotuksi
rodun, uskonnon, kansalaisuuden, sosiaalisen aseman tai poliittisen mielipiteen
vuoksi. Yhä useammin ihmiset joutuvat lähtemään kotiseudultaan myös sotatilan-
teen, nälänhädän tai ympäristöongelmien takia. Kiintiöpakolaiset ovat saaneet pako-
laisstatuksensa jo ennen Suomeen tuloa. *(Lähde 1.)*

Toivomme, että tästä tietopaketista on sinulle hyötyä harjoittelujakson aikana!

Iisalmessa 8.3.2011

Sosionomiopiskelijat,

Erja Huovinen

Jenna Miettinen

Suvi Miettinen

Tietopakettin sisältö

- Lukijalle
- Kulttuurierot
  - Kulttuuripiirit
  - Maailmankatsomus
  - Valtaetäisyys
  - Yksilökeskeisyys/yhteisökeskeisyys
  - Aikakäsitys
- Kiintiöpakolaisen valinta
- Turvapaikan hakeminen
- Perheenjäsenen oleskelulupa
- Kulttuurisokki
  - Kulttuurisokin vaiheet
  - Modernisaatiosokki
  - Puolustusmekanismit
- Akkulturaatio
  - Nelikenttäteoria
- Maahanmuuttajayksikkö
  - Toiminta-ajatus
  - Työntekijät
  - Työ maahanmuuttajayksikössä
- Yhteistyötahot
- Kansalaisuuden hakeminen
  - Kansalaisuuden hakemisen eteneminen
- Kotouttamisohjelma
- Yksikön toimintaa ohjaava lainsäädäntö
- Lähteet

KULTTUURIEROT

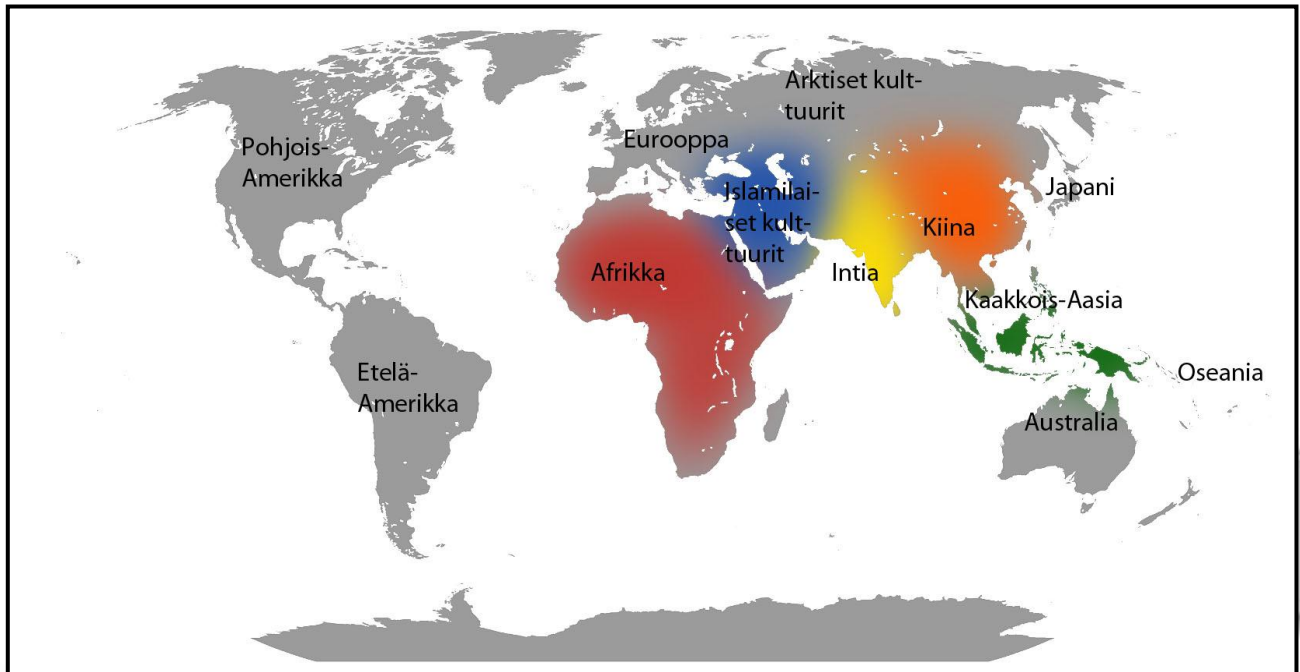
(Lähde 2.)

Maahanmuuttajien kanssa työskennellessä on käytännössä mahdotonta tutustua tarkasti jokaisen ihmisen kulttuuristaan.

Vaikka voidaankin puhua yleisesti esimerkiksi aasialaisesta kulttuurista, on kulttuurin sisällä eroja siinä missä esimerkiksi eurooppalaisessa kulttuurissa. Maalta kotoisin olevan kulttuurista ja uskomukset voivat poiketa paljon kaupunkilaisesta.

Kulttuuripiirit

Maailmankulttuureilla on omat erityispiirteensä, joiden mukaan maailma voidaan jakaa karkeasti kulttuuripiireihin. Kulttuurien ollessa vuorovaikutuksessa keskenään ne ovat kuitenkin muuttuneet ja muokkautuneet ajan saatossa jonkin verran.

Afrikka: Perhe, suku ja heimo ovat kulttuurin perusta. Luonnonläheinen elämä; luonto on täynnä henkiä ja jumaluuksia. Käsitys perheestä on laaja; isä, äiti, lapset, isovanhemmat, sedät, serkut, puolison sukulaiset.

Islamilainen maailma: Uskonto määrää tarkat säännöt, vaikka Koraanin sovelluksia onkin lukuisia. Suvun, perheen, heimon tai klaanin yhteys on tärkeää. Naisten asema on parantunut, mutta edelleen miehiä vähempiarvoisempi. Islam on jakautunut kahteen uskonnolliseen ryhmittymään, Sunnit ja Shiit.

Intia: Uskotaan, että ihmisen teot määräävät hänen kohtalonsa; Karma. Uskontoon liittyy myös sielunvaellus ja käsitys jälleensyntymisestä. Ruokakulttuurissa paljon sääntöjä, esimerkiksi puhtauteen ja saastaisuuteen liittyvät normit, jalkapohjia ei saa suunnata kotialttariin tai toisiin ruokailijoihin, ja vasenta kättä käytetään vain lasin kohottamiseen.

Kiina: Kaikista maailman kulttuureista Kiinalla on pisin historia. Perinteiset kiinalaiset uskomukset liittyvät esi-isien ja vainajien palvontaan. Joihinkin Kiinassa vallitseviin uskontoihin, kuten taolaisuuteen, liittyy esimerkiksi terveellisen elämän ihanne.

Kaakkois-Aasia: Perinteet sekä esi-isien ja auktoriteettien kunnioittaminen ovat tärkeitä. Nuorempien on kunnioitettava vanhempia, ja vanhempien on oltava hyviä esimerkkejä nuoremmille.

Maailmankatsomus

(Lähde 3.)

Maailmankatsomuksella tarkoitetaan sitä, miten ihminen selittää maailman ja oman olemassaolonsa.

Jos kulttuurin maailmankatsomukseen liittyy sisäinen kontrolli, ajatellaan, että ihminen on vastuussa elämästään, kohtalostaan ja teoistaan, jolloin yritteliäisyyttä ja aktiivisuutta arvostetaan.

Jos taas kulttuuriin liittyy ulkoinen kontrolli, ajatellaan, että ihmiselle tapahtuu asioita hänestä itsestään riippumatta, eli hänen kohtalonsa on sattuman tai jonkin ulkoisen voiman hallussa. (Esimerkiksi Islamilaiset: "Jos Jumala suo.")

Valtaetäisyys

Valtasuhteilla tarkoitetaan suhteita, jotka ovat vanhempien ja lasten välillä; johtajien ja alaisten välillä; rikkaiden ja köyhien välillä. Valta voi perustua esimerkiksi ikään, varallisuuteen, koulutukseen tai yhteiskunnalliseen asemaan. Suhtautuminen valtaan vaihtelee eri kulttuurien välillä.

Tasa-arvoa korostavissa eli **pienen valtaetäisyyden kulttuureissa** valtasuhteiden ei haluta näkyvän kovinkaan selvästi. Esimerkiksi työntekijän valta perustuu lakeihin ja hänen tehtäväänsä. Iällä, varallisuudella tai sukupuoliella ei ole merkitystä valta-asemaan.

Suuren valtaetäisyyden kulttuureissa valtarakenteet ovat selvät ja erot tavallisten ihmisten ja vallassa olevien väillä koetaan suuriksi. Kanssakäyntiä vältetään eri valta-asteikon kohdissa olevien välillä. Vallankäyttöä ei kyseenalaisteta eikä rajoiteta. Valtarakenteet näkyvät myös perherakenteissa, esimerkiksi sukupuolten ja sukupolvien välillä.

Yksilökeskeisyys/yhteisökeskeisyys

(Lähde 3.)

Yksilökeskeisyydellä ja yhteisökeskeisyydellä kuvataan yksilön suhdetta lähiyhteisöön, perheeseen ja sukuun. Maatalousyhteiskunnassa tarvitaan koko yhteisön työpanosta, kun taas teollistuneessa yhteiskunnassa palkkatyötä tehdään kodin ulkopuolella.

Yksilökeskeisessä kulttuurissa ihminen nähdään yksilönä, jolla on omat mielipiteet ja tarpeet. Jokainen päättää ja vastaa itsenäisesti asioistaan. Perheet ovat pääasiassa ydinperheitä ja avioliitto on hyvin henkilökohtainen ratkaisu.

Yhteisökeskeisessä kulttuurissa ihminen kokee olevansa yhteisön jäsen, joten hän ottaa muut aina huomioon omassa toiminnassaan ja muiden etu on omaa etua tärkeämpi. Yhteisön jäsenistä pidetään huolta. Perheen kunnia ja maine ovat tärkeitä. Perheellä ja yhteisöllä on suuri valta ihmisen henkilökohtaisissa päätöksissä. Esimerkiksi avioliitto on pitkälti perheiden välinen sopimus.

Aikakäsitys

Lineaarinen aikakäsitys on länsimainen aikakäsitys, jonka mukaan aika etenee suoraan eteenpäin ja se "kuluu" koko ajan. Aika on tällöin hyödyke, eikä sitä tulisi tuhjata. Länsimaiseen aikaihanteeseen kuuluu täsmällisyys ja suunnitelmallinen ajankäyttö. Myöhästymistä voidaan pitää välinpitämättömyytenä. Länsimaissa aikaa määrää kalenteri ja kello. Tulevaisuuden suunnittelua arvostetaan.

Syklinen aikakäsitys on täysin vastakkainen kuin lineaarinen aikakäsitys. Aika uusiutuu sykleissä koko ajan, eli tämän päivän jälkeen tulee uusi päivä ja vuoden päästä tulee uusi kesä. Syklisen aikakäsityksen mukaan tapaaminen voidaan uusita huomenna, jos se menee ohi tältä päivältä. Suunnitelmia voidaan muuttaa tarvittaessa. Aikaa määrää luonto. Tulevaisuuden suunnittelua ei arvosteta, esimerkiksi islamilaisessa kulttuurissa sitä voidaan jopa pitää loukkauksena Allahia kohtaan.

KIINTIÖPAKOLAISEN VALINTA

(Lähde 4.)

Eduskunta päättää talousarvion yhteydessä seuraavan vuoden **pakolaiskiintiön** suuruuden, joka on vuodesta 2001 ollut 750 henkilöä.

UNHCR (YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun virasto) esittää Suomelle pakolaisiksi katsomiaan henkilöitä. Tarvittaessa kiintiöön voidaan valita myös muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia.

UNHCR:n esityksen pohjalta **sisäasiainministeriö** ja **ulkoministeriö** valmistelevat esityksen pakolaiskiintiön alueellisesta kohdentamisesta.

- Lopullisen **päätöksen** kohdentamisesta tekee **maahanmuutto- ja eurooppaministeri**.

Maahanmuuttovirasto (Migri) ja muut kiintiövalintamatkalle osallistuvat viranomaiset tekevät mahdollisen **esivalinnan** Suomessa UNHCR:n asiakirjojen pohjalta.

Lopullinen valinta tehdään ehdokaiden oleskelumaissa tehtävien **haastattelujen** perusteella.

Poikkeuksena ilman henkilökohtaista haastattelua Migri voi tausta-asiakirjojen perusteella myöntää **pakolaisaseman** henkilölle, jonka UNHCR on määritellyt **hätätapauskategoriaan** esimerkiksi poikkeuksellisten vahvojen humanitääristen syiden, erityisen suojelun tai akuutin lääketieteellisen hoidon tarpeen perusteella.

Kiintiössä valitut saavat yleensä **Suomessa pakolaisaseman** ja Migri myöntää heille **oleskeluluvat**. Ensimmäinen lupa on voimassa neljä vuotta.

Kiintiöpakolainen pääsee muuttamaan Suomeen, kun selviää, mikä kunta myöntää hänelle **kuntapaikan**.

Valtakunnallisesti kuntasijoituksia koordinoi **sisäasiainministeriö**. Käytännössä pakolaisten **kuntiin sijoittamisesta** huolehtivat **Migri** ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (**ELY-keskukset**).

ELY-keskukset ilmoittavat käytettävissä olevat kuntapaikat, joiden mukaan pakolaisten sijoittaminen jaetaan.

TURVAPAIKAN HAKEMINEN

(Lähde 4.)

Turvapaikkaa haetaan henkilön saapuessa Suomeen joko heti **rajalta** tai mahdollisimman pian maahantulon jälkeen **poliisilaitokselta**.

Hakemuksen vastaanottanut viranomainen (rajavartiolaitos tai poliisi) selvittää hakijan **henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin**.

Hakija majoitetaan hakemuksen käsittelyajaksi **vastaanottokeskukseen**, ellei hän hanki omaa asuntoa.

Maahanmuuttovirasto (Migri) tutkii, mille valtiolle hakemuksen käsittely kuuluu.

Migri voi tehdä **päätöksen tutkimatta jättämisestä ja käännättää hakijan**, sekä siirtää hakemuksen käsittelyn toiselle **valtiolle** jos

- hakija on jo hakenut turvapaikkaa toisesta Dublin II sopimusta soveltavasta valtiosta (EU-maat, Norja, Islanti ja Sveitsi)
- jos hänen perheenjäseniään on pakolaisena kyseessä olevissa maissa
- jos hänellä on ko. maiden myöntämä viisumi tai oleskelulupa tai -jos hän on tullut Suomeen laittomasti ko. maan kautta, kuuluu hakemuksen käsittely ko. valtiolle.

Jos nämä Dublin II sopimuksen ehdot eivät täyty, tutkitaan hakemus **Migrissä**.

Myönteisen päätöksen jälkeen Migri myöntää hakijalle joko turvapaikan tai oleskeluluvan toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella tai muulla oleskelulupaperusteella. Poliisi ilmoittaa päätöksestä hakijalle.
- Hakija saa jäädä Suomeen ja hänet sijoitetaan vastaanottavaan kuntaan.

Kielteisen päätöksen saanut turvapaikan hakija käännetään maasta. Poliisi ilmoittaa päätöksestä hakijalle ja vastaa käännättämisen täytäntöönpanosta.

Sekä kielteiseen että myönteiseen päätökseen (esim. turvapaikan epääminen toissijaisen tai humanitaarisen suojelun perusteella) voi **hakea muutosta** Helsingin hallinto-oikeudesta ja KHO:n myöntämällä valitusluvalla edelleen korkeimmasta hallinto-oikeudesta.

PERHEENJÄSENEEN OLESKELULUPA

(Lähde 4.)

1. Perhesiteen perusteella **oleskelulupaa** voi hakea henkilö, jonka avio- tai rekisteröity puoliso, alaikäinen lapsi tai huoltaja asuu Suomessa.

Avopuoliso voi saada luvan, jos puoliset ovat asuneet yhdessä kaksi vuotta tai heillä on yhteinen lapsi. Muut omaiset saavat luvan vain **poikkeustapauksissa**.

2. Hakemuksen voi jättää **ulkomailla oleva perheenjäsen** Suomen edustustoon tai **Suomessa asuva perheenkokoaja** poliisille.

Ulkomaalainen perheenjäsen voi tehdä hakemuksen myös Suomessa, jos Suomessa asuvalla perheenjäsenellä on **Suomen kansalaisuus**.

Lupapäätöksen tekee **poliisi**.

Jos hakijan Suomessa asuva perheenjäsen **ei ole Suomen kansalainen** tai hakemus on jätetty ulkomailta Suomen edustustoon, perheenjäsen ei saa tulla Suomeen odottamaan perheen yhdistämishakemuksen käsittelyä.

Lupapäätöksen tekee **Maahanmuuttovirasto (Migri)**.

3. Oleskelulupa päätöksestä ilmoittaa ulkomailta olevalle hakijalle **edustusto** ja Suomessa olevalle hakijalle tai perheenkokoajalle **poliisi** tai **Migri**.

Myönteisen päätöksen saanut perheenjäsen saa passiinsa lupatarran. Ensimmäinen oleskelulupa on määräaikainen, jatkolupaa haetaan poliisilta.

Jos Suomessa oleva hakija saa **kielteisen päätöksen**, hänet voidaan käännättää kotimaahansa. Hakija voi hakea muutosta päätökseen hallinto-oikeudesta ja edelleen korkeimmasta hallinto-oikeudesta (KHO), mikäli sinänsä harvinainen valituslupa myönnetään.

KULTTUURISOKKI

(Lähde 5.)

Maahanmuutto on **kriisin** aiheuttava tapahtuma.

Maahanmuuttajien sopeutumista uuteen ympäristöön kuvataan vaiheittaiseksi prosessiksi, kulttuurisokiksi.

Kulttuurisokki on samantyyppinen prosessi kuin minkä tahansa kriisin läpikäyminen.

Maahanmuuttajien kanssa työskennellessä työntekijän on hyvä tunnistaa kriisin vaiheet, jotta hän pystyy ymmärtämään asiakkaan käyttäytymistä.

Kulttuurisokki koetaan yksilöllisesti; sen eteneminen ja kesto vaihtelevat henkilöstä riippuen.

Kulttuurisokin vaiheet

1. Kuherruskuukausivaihe

Optimistisuus ja innostuneisuus uusia asioita kohtaan.

Kanssakäymistä rajoittavien kulttuurierojen tiedostaminen.

2. Torjuntavaihe

Vihamielinen suhtautuminen uuteen kulttuuriin.

Oman kulttuurin yliihannointi.

Turhautuminen uuden elämän aloittamisen hankaluuksiin.

4. Useamman kulttuurin hallintavaihe

Elämä osataan tasapainottaa kahden kulttuurin välillä.

Kahden kulttuurin kieli, arvot ja tavat on omaksuttu.

3. Tasapainoiluvaihe

Hyväksytään tosiasiat eli uuden elämäntilanteen tarjoamat mahdollisuudet ja rajoitukset.

Tunteet eivät ole enää niin yksiselitteisen myönteisiä kuin aluksi tai niin kielteisiä kuin torjuntavaiheessa.

Modernisaatiosokki

(Lähde 1.)

Teknisesti vähemmän kehittyneistä maista Suomeen muuttavat kohtaavat modernisaatiosokin.

Sillä tarkoitetaan sitä hämmennystä ja vaikeutta, mikä aiheutuu, kun joutuu opettelemaan esimerkiksi elektronisten laitteiden ja kulkuneuvojen käyttöä.

Puolustusmekanismit

Puolustusmekanismit ovat yksilön **keinoja säädellä psyykkistä tasapainoa** ristiriitatilanteessa.

Työntekijän on hyvä tunnistaa puolustusmekanismeja, joilla maahanmuuttaja saattaa reagoida kulttuurisokin aiheuttamaan stressiin.

Regressio eli psyykkinen taantuma

Reagoidaan ympäristön vaatimusten käytössä liian koviksi.

Epäitsenäisyys, riippuvaisuus muista.

Vastuu annetaan esimerkiksi viranomaisille.

Kieltäminen

Kielletään kokemat menetykset ja vaikeudet.

Negatiivisten tunteiden eristäminen
→ ilmenee muun muassa psykosomaattisena oireiluna.

Projisointi eli heijastaminen

Vaikeudet heijastetaan ympäristöstä johtuviksi.

Negatiivinen ja epäluuloinen käyttäytyminen ympäristöä kohtaan.

AKKULTURAATIO

(Lähde 5.)

Maahanmuuttajan sopeutumista valtakulttuuriin voidaan tarkastella akkulturaatioteorialla.

Akkulturaatio = kahden tai useamman ryhmän kohdatessa niiden kulttuuritaustassa tapahtuu kanssakäymisen seurauksena muutoksia.

Akkulturaatio ei tarkoita, että maahanmuuttaja menettäisi oman etnisen identiteettinsä, vaan hän integroituu uuteen yhteiskuntaan.

Akkulturaatioprosessi:

- **yksilöllinen** kaikkien maahanmuuttajien kohdalla
- kesto vuosista vuosikymmeniin
- siihen vaikuttavat maahanmuuttajan oma sopeutumiskyky, maahanmuuttajan luonteenpiirteet ja muut ominaisuudet, kuten ikä, sekä alkuperäisen kulttuurin ja uuden kulttuurin erilaisuus ja samankalaisuus.

Nelikenttäteoria

(Lähde 5.)

	Tärkeää säilyttää oma identiteetti ja kulttuuri		
Tärkeää ylläpitää eri etnisten ryhmien välisiä suhteita		Kyllä	Ei
	Kyllä	Integraatio/ sopeutuminen	Assimilaatio/ sulautuminen
	Ei	Separaatio/ eristäytyminen	Marginaalisaatio/ syrjäytyminen

Integraatio:

- Akkulturaation ihanne.
- Maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurinsa, mutta on myös valtakulttuurin täysivaltainen jäsen
→ kaksikulttuurisuus.
- Integraatio mahdollista vain silloin, kun valtaapitävä kulttuuri on avoin ja joustava eri kulttuuriryhmien tarpeille ja toiveille.

Separaatio:

- Maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurinsa, mutta ei kykene luomaan yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan.
- Hän ei ole halukas esimerkiksi opettelemaan uutta kieltä ja on arjessa tekemisissä vain oman etnisen ryhmänsä kanssa.
- Valtaväestö voi torjua mahdolliset yhteydenotot.

Assimilaatio:

- Maahanmuuttaja omaksuu valtakulttuurin tavat ja kielen mahdollisimman nopeasti.
- Hän elää mahdollisimman paljon valtakulttuurin tavoin.
- Hänellä ei mahdollisuutta kanssakäymiseen oman etnisen ryhmänsä kanssa.

Marginalisaatio:

- Maahanmuuttajalla ei halua tai mahdollisuutta säilyttää omaa alkuperäistä kulttuuriaan eikä myöskään mahdollisuutta tai kiinnostusta olla yhteydessä valtakulttuuriin.
- Vastaanottajamaa suvaitsee huonosti erilaisuutta ja maahanmuuttajat ovat eriarvoisessa asemassa valtakulttuuriin nähden.

KUOPION MAAHANMUUTTAJAYKSIKKÖ

(Lähde 6.)

Kuopio on vastaanottanut elokuusta 1991 alkaen noin 760 pakolaistaustaista maahanmuuttajaa. Vastaanotetut maahanmuuttajat ovat olleet kiintiöpakolaisia sekä heidän perheenjäseniään, paluumuuttajia sekä niin sanottuja häätapaussijoituksia. Tällä hetkellä Kuopioon tulee pakolaisia lähinnä Burmasta, Irakista ja Sudanista.

Toiminta-ajatus

Toiminta-ajatuksena on Kuopion kaupunkiin tulevien pakolaisten **ensivaiheen asuttaminen** ja **elämään tutustuttaminen**, sekä mahdollisimman hyvä **integroituminen**.

Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa.

Tarkoituksena auttaa pakolaisia ja maahanmuuttajia sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan mutta säilyttämään sen ohella omaa kulttuuri-identiteettiään. Samalla maahanmuuttajayksikkö pyrkii edistämään suomalaisen yhteiskunnan ymmärrystä vieraista kulttuureista.

Työntekijät

Yksikössä työskentelee esimies, kaksi sosiaalityöntekijää, kaksi perhetyöntekijää, toimistos sihteeri ja terveydenhoitaja omilla tiloillaan terveyskeskuksessa.

Maahanmuuttajatyöntekijöiden tiimiin voitaisiin myös katsoa kuuluvaksi arabian ja burman kielten tulkit, joiden palveluja käytetään päivittäin. Tulkkaus on ennen suomen kielen oppimista äärimmäisen tärkeää ja puhelintulkausta käytetään paljon, esimerkiksi kun asiakkaalle täytyy selittää, mitä vaikkapa Kelalta tullut ilmoitus oikeudesta työmarkkinatukeen tarkoittaa. Usein tulkki joutuu pelkän tulkkaamisen lisäksi myös selittämään, mitä termit kuten ”työmarkkinatuki”, tarkoittavat.

Työ maahanmuuttajayksikössä

Maahanmuuttajayksikön työhön kuuluvat käytännössä kaikki arkeen kuuluvat asiat, joissa pakolaiset tarvitsevat apua.

Työ alkaa jo **ennen pakolaisen saapumista**, kun hänelle hankitaan ja valmistellaan asunto. Asuntoon ostetaan perustarpeet, kuten kattovalot, astiat ja siivousvälineet, sekä ruokaa alkutarpeiksi.

Uusia **pakolaisia mennään vastaan lentokentälle** ja heidät viedään uuteen kotiinsa. Samalla näytetään kuinka esimerkiksi hella ja vessanpönttö toimivat. He myös saavat tietyn summan rahaa käteisenä.

Lähipäivinä käydään hoitamassa tärkeimmät viralliset asiat, kuten maistraatissa ilmoittautuminen ja pankkitilien avaaminen.

Ennen kuin vanhemmat pääsevät osallistumaan kielikursseille ja lapset lähtevät kouluun tai päiväkotiin, he käyvät terveystarkastuksessa, jossa tulevat ilmi esimerkiksi mahdolliset tartuntataudit.

Pakolaisperheitä autetaan alkuvaiheessa tarpeen mukaan esimerkiksi ruokaostoksissa, pyykkien pesussa ja siivoamisessa. Osa pakolaisista tulee hyvin alkeellisilta pakolaisleireiltä tai jopa viidakosta, jolloin vaikkapa juokseva vesi ja sähkövalot – tai sähkö yleensä – voi olla uutta ja vierasta.

Periaatteena on opettaa asiakas käyttämään **itsenäisesti** kaikkea normaaliin suomalaiseen arkeen ja yhteiskuntaan liittyvää, puhelimista pankkikortteihin, busseilla liikkumiseen ja Internetiin sekä tutustuttaa erilaisiin palveluihin. Puolesta tekemistä vältetään aina kun se on mahdollista. Asiakkaita ei esimerkiksi kuljeteta pakolaistyön autolla, jos se ei ole välttämätöntä, vaan heidät voidaan tulla ohjaamaan oikeaan bussiin, ja työntekijä ajaa perässä itse paikalle autolla.

YHTEISTYÖTAHOT

Kela

Suomeen pakolaisena tullut ja täältä oleskeluluvan tai turvapaikan saanut henkilö pääsee Suomen sosiaaliturvan piiriin, mikäli hänen tarkoituksenaan on jäädä Suomeen vakinaisesti asumaan ja hänellä on lisäksi vuoden oleskeluun oikeuttava lupa. Turvapaikkahakemuksen käsittelyaikana hän ei kuitenkaan kuulu Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Jos pakolainen saapuu Suomeen kiintiöpakolaisena, pääsee hän Suomen sosiaaliturvan piiriin muutosta lukien. Sen sijaan tilapäisen suojelun tarpeen tai muun vastaavan syyn takia oleskeluluvan saanutta ei pidetä maahan vakinaisesti muuttavana, eikä hän pääse Suomen sosiaaliturvan piiriin.

Lähde: www.kela.fi

Poliisi

Poliisi ottaa vastaan turvapaikkahakemuksia. Poliisi selvittää maassa olevan hakijan henkilöllisyyden, maahantulon ja matkareitin. Maahanmuuttovirasto (Migri) tekee oleskelulupapäätöksen ja poliisi ilmoittaa tuloksen hakijalle. Poliisi vastaa kielteisen päätöksen saaneen hakijan käännättämisen täytäntöönpanosta.

Suomessa asuva pakolainen voi jättää poliisille turvapaikkahakemuksen ulkomailla oleskelevasta perheenjäsenestä. Jos pakolaisella on Suomen kansalaisuus, voi hänen perheenjäsenensä tehdä perheenyhdistämishakemuksen myös itse Suomeen saapuessaan. Tällöin poliisi tekee ja ilmoittaa hakijalle tai perheenkokoajalle päätöksen oleskeluluvasta. Päätöksestä voi ilmoittaa myös Migri.

Poliisilta haetaan jatkolupaa oleskeluluville.

Lähde: www.poliisi.fi

Maistraatti

Suomessa asuvista henkilöistä merkitään perustiedot väestötietojärjestelmään. Rekisteröitäviä tietoja ovat muun muassa nimi, syntymäaika, kansalaisuus, perhesuhdetiedot ja osoite. Suomeen muuttaneelle rekisteröidään kotikunta Suomessa, jos hänellä on tarkoitus jäädä tänne vakinaisesti asumaan ja hänellä on vähintään yhden vuoden oleskelulupa.

Lähde: www.maistraatti.fi

Kalevalan koulu

Kalevalan koulussa järjestetään keskitetysti peruskouluikäisten maahanmuuttajaopetus. Koulun painopistealueita ovat kansainvälisyys ja suvaitsevaisuus. Maahanmuuttajalapsilla on mahdollisuus opiskella omalla äidinkielellään ja suomen kielellä.

Lähde: www.koulut.kuopio.fi/mannisto

Savon ammatti- ja aikuisopisto

Tarjoaa ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta maahanmuuttajille.

Lähde: www.sakky.fi

Monikulttuurikeskus Kompassi

Maahanmuuttajien ja kantaväestön kohtaamispaikka, jonka tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista.

Lähde: www.puijola.net, www.puijola.net/kompassi

KANSALAIKUUDEN HAKEMINEN

(Lähde 4.)

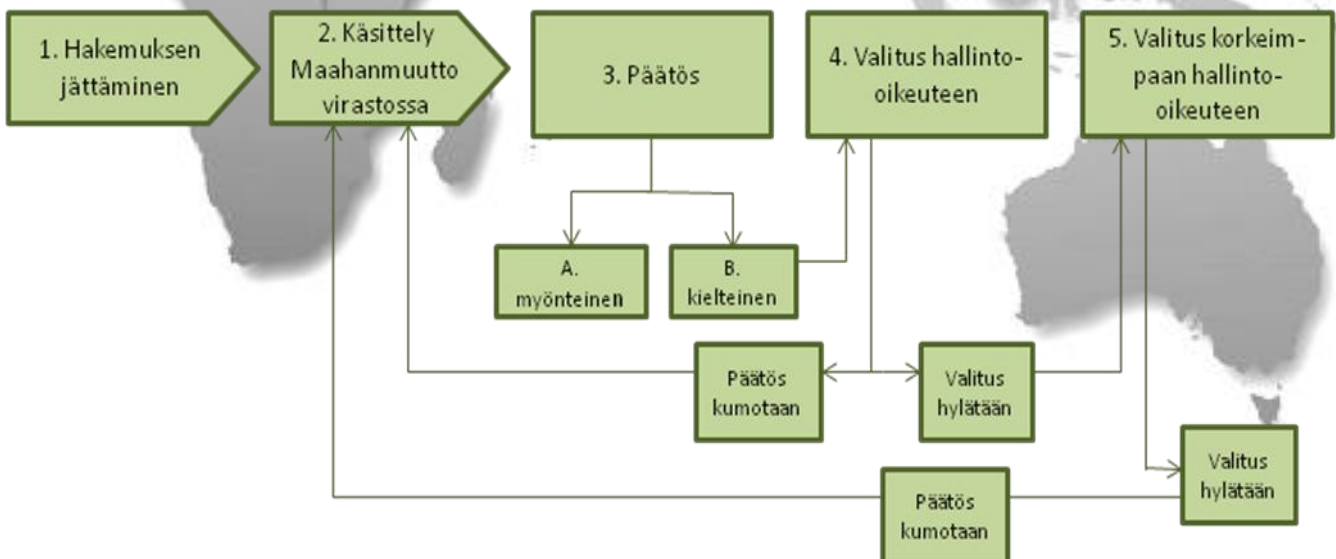
Ulkomaalainen saa Suomen kansalaisuuden hakemalla, jos

- hän voi todistaa henkilöllisyytensä luotettavasti
- hän on täyttänyt 18 vuotta
- hän on asunut Suomessa riittävän kauan
- hän ei ole syyllistynyt rikokseen, eikä häntä ole määrätty lähestymiskieltoon
- hän ei ole laiminlyönyt elatusvelvollisuuttaan tai julkisoikeusoikeudellisia maksuvelvoitteitaan
- hän pystyy luotettavasti selvittämään, miten saa toimeentulonsa ja
- hän osaa suomen tai ruotsin kieltä, tai suomalaista viittomakieltä.

Hakemuksen perusteella myönnettävä Suomen kansalaisuus on **harkinnanvarainen**. Kansalaisuus voidaan myöntää, vaikka kaikki edellytykset eivät täytyisikään. Toisaalta kansalaisuus voidaan evätä, vaikka laissa säädetyt edellytykset täytyisivätkin.

Lähde: www.migri.fi

Kansalaisuuden hakemisen eteneminen

1. Hakemuksen jättäminen

Kansalaisuushakemus ja sen liitteet jätetään henkilökohtaisesti kotikunnan poliisille.

Kanssahakijan ja hakijana olevan lapsen on oltava läsnä, kun hakemus jätetään.

Kun poliisi on tarkastanut kaikki tiedot, hakemus kirjataan ulkomaalaisrekisteriin ja lähetetään lausuntoineen Maahanmuuttovirastolle.

2. Hakemuksen käsittely

Hakemus käsitellään Maahanmuuttovirastossa kansalaisuusyksikössä, jossa tutkitaan täytyvätkö kansalaisuuden myöntämiseksi asetetut edellytykset.

3. Päätös

- A. Myönteinen kansalaisuuspäätös on heti lainvoimainen eikä siihen ole valitusoikeutta. Maahanmuuttovirasto ilmoittaa väestötietojärjestelmään Suomen kansalaisuuden saamisen.
- B. Kielteinen kansalaisuuspäätös. Jos kansalaistamisen edellytykset eivät täyty tai jos hakija ei täydennä hakemustaan annetussa määräajassa, tehdään hakemukseen kielteinen päätös. Päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen.

4. Hallinto-oikeus

Hakija voi hakea muutosta Maahanmuuttoviraston kielteiseen päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen. Aikaa valituksen tekemiseen on 30 vuorokautta päätöksen tiedoksisaannista.

Hallinto-oikeus voi joko *hylätä* valituksen tai *kumota* Maahanmuuttoviraston päätöksen. Jos päätös kumotaan, hallinto-oikeus palauttaa asian Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi.

Hakemus otetaan heti uuteen käsittelyyn, ellei virasto valita hallinto-oikeuden päätöksestä korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

5. Korkein hallinto-oikeus

Jos hallinto-oikeus hylkää hakijan valituksen, hakija voi hakea päätökseen muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta (KHO). Valitusaikaa KHO:een on 30 vuorokautta hallinto-oikeuden päätöksen tiedoksisaannista. KHO pyytää Maahanmuuttovirastolta lausunnon asiasta.

KHO voi joko hylätä valituksen tai kumota päätöksen ja palauttaa asian Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi. Jos valitus hylätään, kansalaisuuspäätös on lainvoimainen korkeimman hallinto-oikeuden päätöspäivästä lukien. Maahanmuuttovirastolle palautettu asia otetaan heti uuteen käsittelyyn.

KOTOUTTAMISOHJELMA

(Lähde 4.)

Valtakunnan tasolla kotouttamisohjelma **perustuu hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseen ohjelmaan.**

- Eri osa-alueet käsittävät maahantuloon, maassa oleskeluun ja maasta poistamiseen sekä työntekoon, kotoutumiseen, opiskeluun, sosiaaliturvaan, asumiseen ja etnisiin suhteisiin liittyvät kysymykset.

Perustuu myös lakiin maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

Kotouttamisohjelmassa määritellään ne tukitoimet joita tarvitaan, jotta maahanmuuttajien kotoutuminen onnistuu.

Kotoutumisen onnistuminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttajat pystyvät osallistumaan yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat.

Ohjelmassa esitetyillä toimenpiteillä pyritään ehkäisemään maahanmuuttajien syrjäytymistä, edistämään suvaitsevaisuutta sekä estämään syrjintää ja rasistisia ilmiöitä.

Tavoitteena voi esimerkiksi olla maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen tukemalla suomen kielen opiskelua, koulutusta, työllistymistä ja osallistumista kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan sekä edistämällä maahanmuuttajien osallistumista ja vaikuttamista heitä koskevien asioiden valmisteluun ja suunnitteluun. Maahanmuuttajilta edellytetään aktiivisuutta kotoutumista edistävien tietojen ja taitojen hankkimisessa.

Kuopiossa maahanmuuttajayksikkö vastaa maahanmuuttajien kotouttamisesta yhdessä muiden viranomaisten kanssa.

Kotoutumissuunnitelma on pakolaiselle laadittava henkilökohtainen suunnitelma, jonka laatimiseen osallistuvat pakolaisen itsensä lisäksi kunta ja työvoimatoimisto. Siinä sovitaan pakolaisen tarvitsemista tukitoimista, kuten suomen ja/tai ruotsin kielen opiskelusta, työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen, maahanmuuttajan omaehtoisen koulutuksen, työharjoittelun, valmistavan opetuksen, lasten ja nuorten kotoutumisen tukemisesta sekä muiden niihin rinnastettavien kohtuullisiksi katsottavien kotoutumista tukevien toimenpiteiden järjestämisestä.

YKSIKÖN TOIMINTAA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

(Lähde 7.)

ULKOMAALAIKSLAKI 30.4.2004/301

Tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa. Lisäksi lain tarkoituksena on edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia kunnioittaen sekä ottaen huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset.

LAKI MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTTAMISESTA JA TURVAPAIKANHAKIJOIDEN VASTAANOTOSTA 9.4.1999/493

Tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, valinnanvapautta ja tasa-arvoa yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista tukevilla toimenpiteillä.

Tarkoituksena on turvata turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua joukkopaon vuoksi saavien huolenpito ja toimeentulo järjestämällä vastaanotto.

Tarkoituksena on myös auttaa ihmiskaupan uhreja.

YHDENVERTAISUUSLAKI 20.1.2004/21

Tarkoituksena on edistää ja turvata yhdenvertaisuuden toteutumista sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeussuojaa.

SOSIAALIHUOLTOLAKI 17.9.1982/710

Sosiaalihuollolla tarkoitetaan sosiaalipalveluja, toimeentulotukea, sosiaaliavustuksia, sosiaalista luottoa ja niihin liittyviä toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää yksilön, perheen sekä yhteisön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä.

LAKI SOSIAALIHUOLLON ASIAKKAAN ASEMASTA JA OIKEUKSISTA 22.9.2000/812

Tarkoituksena on edistää asiakassuhteen luottamuksellisuutta ja asiakaslähtöisyyttä sekä edistää asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

LASTENSUOJELULAKI 13.4.2007/417

Tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun.

Lähteet:

Lähde 1: Rätty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Lähde 2: Jokiaho, M. & Salo, P. 2005. Argos. Kulttuurit kohtaavat. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Lähde 3: Frisk, O. & Tulkki, H. 2005. Kulttuuriavain. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Lähde 4: www.migri.fi

Lähde 5: Alitolppa-Niitamo, A. 1994. Kun kulttuurit kohtaavat. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Lähde 6: <http://www.kuopio.fi/web/maahanmuuttajat/maahanmuuttajayksikko>

Lähde 7: www.finlex.fi

